

RİNDANE TARZ OLARAK ADLANDIRILAN TÜRÜN ARAP EDEBİYATINDA ORTAYA ÇIKIŞI

PROF. DR. KENAN DEMİRAYAK*

Öz

Rind ve rindliğin varlığının Doğu edebiyatlarında Cahiliye dönemi şiirleri ile başladığını söylemek mümkündür. Rindâne anlayışı yansıtan şiirler Emeviler, özellikle de Abbasiler döneminde doruk noktaya ulaşır, içerik açısından zenginleşir. Arap şairler bu düşünceleri daha çok hamriyyât (şarap) şiirleri içerisinde ifade etmişlerdir. Bir başka söyleyişle hamriyyât, rindâne duygu ve düşünceleri içinde barındıran şiirlerdir. Klasik Fars ve Türk şiirinde rindane tarz olarak adlandırılan şiirleri, hat- ta sâkînâme olarak adlandırılan eserleri daha iyi anlayabilmek için bu türün özelliklerini içinde barındıran ve Arap Edebiyatında “hamriyyât” olarak adlandırılan şiirlerin tarihi gelişimini bilmede büyük yarar vardır. Bu yazıda bu şiirlerin Câhiliye döneminden başlayarak Abbâsiler dönemi ilk yüzyılı sonlarına kadarki (m. 550/850) tarihi seyri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hamriyyât, Sakiname, Rind, Rindane tarz, Arap Şiiri.

ABSTRACT

It is possible to say that epicurean and epicureanism in Eastern Literatures have started with the poems of the pre-islamic period. The poems reflecting the sense of hedonism peaked in the Omayyads period particularly Abbasids, and flourished in terms of their contents. Arabic poets expressed these thoughts mostly in wine poetry. In other words, the

* PROF. DR. KENAN DEMİRAYAK, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. Email: kdmryk@atauni.edu.tr.

poems of wine are the poems including hedonistic feelings and thoughts. In order to understand the poems named as epicureanist style, even the works named as *Sakiname* in the classic Persian and Turkish poetry, it is useful to know the historical development of the poems having the characteristics of this genre and of the wine poetry in Arabic Literatur. In this study, the historical developments of these poems, starting from the pre-islamic period and until the end of the first century of Abbasids period, will be emphasized.

Key words: Wine poems, Sakiname, Epicurean, Epicurean style, Arabic Poetry.

چکیده

شروع ایجاد رند و رندی در ادبیات شرقی را می توان به شعر های دوران جاهلیت منصوب کرد. افکار رندانه در شعر، در دوران امویان و بویژه دوران عباسیان به نقطه اوج خود رسیده و پرمحتوا تر می گردد. شاعران عرب این عقاید را بیشتر در قالب اشعار خمیره - خمیریات (شراب) بیان نموده اند. به عبارت دیگر خمیره - خمیریات گونه ای از اشعار است که افکار و احساسات رندانه را در درون خود جای داده است. برای فهم و درک بیشتر سبک رندانه در اشعار کلاسیک فارسی و ترکی و حتی شناخت بیشتر، آثاری با عنوان *ساقی نامه*، آشنایی با سیر تاریخی ادبیات عرب و اشعار خمیره - خمیریات - پرفایده خواهد بود. در این نوشته بر سیر تاریخی این اشعار از آغاز دوران جاهلیت تا پس از سده اول دوران عباسیان (۸۵۰/۸۵۰ م) پرداخته خواهد شد.

کلید واژه ها: خمیره (خمیریات)، ساقی نامه، رند، سبک رندانه و شعر عربی

GİRİŞ

Bilindiği gibi Fars edebiyatında Nizâmî (öl. 1218) ile başlayarak şarabı, şarap sunanı, şarap içilen yeri, şarap ve eğlence meclislerini anlatan, şarap ile ilgili düşünce ve duyguları işleyen manzumelere *sâkînâme* adı verilmiştir. Türk Edebiyatında da içkiyi ve içki ile ilgili konuları işleyen manzumelere, Fars Edebiyatı geleneğine uyularak, *sâkînâme* denilmiştir. Bu kelime Arap Edebiyatında da "Hamriyye" veya "Hamriyyât" kelimesinde anlamını bulur. Bu hamr/hamriyyât şiirlerinin, "Rind" veya

“Rindâne” olarak adlandırılan şiirlerin çıkış noktası olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü hamr, yani içki, bu tür şiirlerin en önemli unsurudur. Öyle ki, rindle içki arasında sıkı bir ilişki vardır. Rind, içkiye düşkün biri olarak bilinir. Nitekim rind, halk arasında “sarhoş” anlamında kullanılır. Sözlüklerde “içkiye düşkün, içki alışkanlığı olan” bir insan şeklinde tanımlanması, tezkirelerde sıfat olarak “ayyaş” kelimesinin kullanılması rindin içki ile ilişkisini gösterdiği gibi içkiye tutkusunu da gösterir. Gerçekten de rind için mutluluk ve dünyada mutlu olma özleminin gerçekleşmesi içkinin varlığına bağlıdır. İçkinin olmadığı yerde mutlu olmak zordur. Çünkü içki gam gidericidir. Rinde göre insan içki sayesinde hayatın her türlü sıkıntı ve üzüntülerini unuttuğu gibi içki insanın daha güzel bir hayat sürme özleminin doyurulmasına önemli katkıda bulunur. Çünkü o her derde devadır, her türlü gönül yarasına şifadır.

İçkinin yanı sıra dünyada bir mekân arayan rindin hayatında meyhanenin önemli bir yeri vardır, meyhane zevk, safa ve şenlik yeridir. Meyhane rindin dilinin ve gönlünün bağının çözüldüğü, tasa ve sıkıntıdan kurtulmak amacıyla sığındığı bir yerdir.

İçki ve meyhaneye birlikte rindin kendine kurduğu dünyanın içinde aşkın, sevginin, kadının da önemli bir yeri vardır. Rinde göre içkinin olduğu yerde aşk, aşkın olduğu yerde de içki vardır.

İçki, meyhane ve kadının/sevgilinin bir araya gelmesi işreti/eğlenceyi doğurur. Eğlence, işret, bezm rindliğin vazgeçilmez unsurlarındandır. İçki ve eğlenceyle rind, kendine nasıl bir dünya kurmak ve kurduğu dünyada nasıl yaşamak istediğini de dile getirmiş olur. Bu da onun felsefesinin ana ilkesini oluşturur.

Bu felsefenin oluşmasında insanın gönlünce yaşama özlemi, özünde de hayatta mutlu olmak, yaşamayı sevme, hayatın tadına varma isteği vardır. Bu isteği gerçekleştirmek isteyen rind, daha çok kurallardan oluşan toplum düzenini, bazen de din kurallarını umursamaz, bu kuralları hafife aldığı gibi kınayıcıların kınamasına da aldırmaz, kayıtsız kalır. Hatta kayıtsızlığın ötesinde kuralları, gelenekleri önemsememe, tanı-mama, bunları çiğneme, disiplin dışı yaşama isteği onun hayata bakışı yanında nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu da gösterir.

Yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız rind ve rindliğin varlığının Doğu edebiyatlarında Cahiliye dönemi şiirleri ile başladığını söylemek

mümkündür. Rindâne anlayışı yansıtan bu tür şiirler Emeviler, özellikle de Abbasiler döneminde doruk noktaya ulaşır, içerik açısından zenginleşir. Arap şairler bu düşünceleri daha çok hamriyat şiirleri içerisinde ifade etmişler, bu şiirler içerisinde duygularını dile getirmişlerdir. Bir başka söyleyişle hamriyat, rindane duygu ve düşünceleri içinde barındıran şiirlerdir. Klasik Fars ve Türk şiirinde rindane tarz olarak adlandırılan şiirleri, hatta sâkînâme olarak adlandırılan eserleri daha iyi anlayabilmek, kavrayabilmek için bu türün özelliklerini içinde barındıran ve Arap Edebiyatında içkinin ve “hamriyyât” olarak adlandırılan şiirlerin tarihi gelişimini bilmede büyük yarar vardır. Bu yazıda bu şiirlerin Câhiliye döneminden başlayarak Abbâsiler dönemi ilk yüzyılı sonlarına kadar gelen (m. 550/850) tarihi seyri üzerinde durulacaktır.

1- Câhiliye Dönemi

Şarabın çok eski milletlerde yaygın bir kullanıma sahip olduğu bilinmektedir. Her millet gibi cahiliye dönemi Arapları da, hayat şartlarının bir gereği olarak, şaraba ilgi duymuşlar, çöldeki bedevi, hayvanlarını otlatacak bir otlak ve su kaynağı bulduktan sonra boş zamanını içki içerek, kumar oynayarak geçirmiştir. Çöldeki Arapları içkiye yönelten birkaç neden vardır:

1-Şarap, savaşa atılmadan önce, savaşçıya cesaret verici bir unsur olarak görülmüş, savaştan sonra da zafer kazanan taraf için bir kutlama vasıtası, kaybeden taraf için ise bir teselli bulma kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bedir savaşında Müslümanlar karşısında yenilgiye uğrayan Mekkelilerden bir şair (bu kişinin Ebû Bekr el-Esved olduğu söylenir), içki içerek teselli bulmak ister:

وَهَلْ لِي بَعْدَ رَهْطِكَ مِنْ سَلَامٍ تُحِيَّيَا بِالسَّلَامَةِ أُمُّ بَكْرٍ
رَأَيْتُ الْمَوْتَ كَفَّتْ عَنْ هِشَامٍ دَرَبِنِي أَصْطَبِخَ بِكُرًّا فَإِنِّي
بِأَلْفٍ مِنْ رِجَالٍ أَوْ سَوَامٍ وَوَدَّ بَنُو الْمُغَيَّرَةِ لَوْ فَادَوْهُ

“Ummu Bekr esenlik içerisinde ömür sürsün, senin topluluğunun başımıza getirdiklerinden sonra benim için esenlik mi olur?”

Birak beni, sabah şarabını içerek teselli bulayım, çünkü ölümün (el-Muğîtra oğlu) Hişam'ı alıp götürdüğümü,

*Hişâm'ın kardeşlerinin de 'keşke binlerce adam veya bir o kadar mal ona feda olsaydı' diye arzu ettiklerini gördüm"*¹

2- Şarap içmek Cahiliye arabı açısından bir cömertlik ve ikram göstergesi olarak kabul edilmiştir, bir zenginlik, gösteriş ve harcama hususunda sınır tanımama belirtisi olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Araplar kaliteli şarap, özellikle Beytu Ra's, Enderîn ve Busrâ şarabı temin etme hususunda hiçbir harcamadan kaçınmamışlardır. 'Antara b. Şeddâd (öl. 601) muallakasında şarabı satın alarak içtiğini bir övünç vesilesi olarak belirtir:

وَلَقَدْ شَرَيْتُ مِنَ الْمُدَامَةِ بَعْدَمَا رَكَدَ الْهَوَاجِرُ بِالْمَشْهُوفِ الْمُغْلَمِ

*"Ben, şiddetli sıcaklar dindikten sonra yazılı paralar karşılığında şarap içmişimdir."*²

Şehirlerde yaşayan hadarî Arapların durumuna gelince;

Özellikle Hıristiyan nüfusu barındıran Hîre gibi merkezlerdeki eğlence mekânları şehirli Arapların uğrak yerleri olmuş, buralardaki savurgan eğlence ve içki meclisleri Arap yarımadasının dört bir yanından varlıklı Arapları kendisine çekmiştir. Öte yandan yol üzerinde bulunan ve kervansaray olarak adlandırabileceğimiz konaklama yerlerinde içki tüketiminin yaygın olduğunu, dönemin pek çok yerleşim yerinde içki satan dükkânlar bulunduğunu ve bu dükkânların, içki sattıklarını gösteren bayrak şeklinde bir bezi dükkânlarının önüne astıklarını, bu satıcıların ve konaklama yerlerinin işleticilerinin çoğunluğunun Hıristiyan ve Yahudi olduğunu belirtmek gerekir.

Bunun yanında içki müptelası olmak Araplar arasında kınanan bir durumdur. Cahiliye döneminin önemli şairlerinden Tarafa b. el-Abd'ın (öl. 560), içki müptelası, alkolik olması nedeniyle kabilesi tarafından kınanması buna bir örnek teşkil eder. Ayıldığı zaman sarhoşken yaptığı nahoş şeylerden pişmanlığı ve utancı nedeniyle kendisine içkiyi haram edenlerin de varlığını biliyoruz. Bu durumu yaşayan ve oğlu Hişâm'ı da içki müptelası olduğu için döven el-Velîd b. el-Muğîra da bu hususa örnek gösterilebilir.

¹ en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 75.

² Antera b. Şeddâd, *Dîvân*, s. 205.

İslam öncesinde içki ile eğlence ve kadın arasında sıkı bir ilişki vardır. Hayatını savaşlar, baskınlar, yağma, kabileler arası mücadeleler ve yaşam kavgası içinde geçiren Cahiliye Arabının geri kalan zamanını kadınlarla birlikte eğlence ve içkiyle geçirmesiyle övündüğü görülür. Bu dönemin önemli rind şairlerinden Tarafa bu durumu şiirinde şöyle dile getirir:

نَدَامَايَ بِيضٍ كَالنُّجُومِ وَقَيْنَةً تَرُوحُ عَلَيْنَا بَيْنَ بُرْدٍ وَمَجَسَدٍ
رَجِيْبٌ قَطَابُ الْجَيْبِ مِنْهَا رَقِيْمَةٌ بِحَسَنِ النَّدَامَى بَضَّةُ الْمُتَجَرِّدِ
إِذَا نَحْنُ قُلْنَا أَسْمِعِينَا انْبَرَتْ لَنَا عَلَى رَسْلِهَا مَطْرُوقَةٌ لَمْ تَشَدِّدِ

“İçki yarenlerim birer yıldız gibi hür insanlardır, (biz kadehleri kaldırırken, tenine yapışan ince) bir gömleği ve safrana boyanmış entarisi ile bir şarkıcı kız da meclisimize gelir.

O kızın elbisesinin yeni ve yakası geniştir ve arkadaşlarımın, ellerini sokup onu her taraftan sıkıştırılmalarına müsaittir. Onun vücudunun elbisenin dışında kalan kısımları da yumuşak ve beyazdır.

Biz ona “Bize şarkı söyle” dediğimizde mahcubiyetinden mahmur gözlerini yere dikip sesini birden yükseltmeden aheste aheste şarkı söylemeye başlar.”³

Bu dönem insanları için yardımseverlik, cömertlik, meyhanelerde toplumun seçkin kimseleri ve kadeh arkadaşları ile çalgıcı ve şarkıcı kadınlar arasında içki sohbetlerinde bulunmak övünülecek bir husus olarak kabul edilmiştir. Nitekim Tarafa b. el-Abd bir delikanlının delikanlılığını ve yiğitliğini onun içki içmesinde, yardım çağrısında bulunana yardım etmesinde ve kadınlarla birlikte hoş vakit geçirmesinde görür:

وَلَوْلَا ثَلَاثُ هُنَّ مِنْ عَيْشَةِ الْفَتَى وَجَدَّكَ لَمْ أَحْفَلْ مَتَى قَامَ عُوْدِي
فَمِنْهُنَّ سَبْقِي الْعَادِلَاتِ بِشَرِيَّةٍ كُفَيْتِ مَتَى مَا تُعَلِّ بِالْمَاءِ تُزِيدِ
وَكَرِي إِذَا نَادَى الْمُضَافُ مُحَبَّبًا كَسِيْدِ الْغَضَا بَبَّهَتْهُ الْمُتَوَرِّدِ
وَتَقْصِيْرُ يَوْمِ الدَّجْنِ وَالِدَّجْنُ مُعْجَبٌ بِبُهْكَنَةٍ تَحْتِ الْحِيَاءِ الْمُعَمَّدِ

³ Tarafa b. el-Abd, *Dîvân*, s. 32-33.

“Eğer yiğidin hayatındaki şu üç şey olmasaydı, talihine and olsun ki, ziyaretime gelenlerin (öleceğimden emin olup) umutsuzca ne zaman yanımdan ayrıldıklarına aldırılmazdım.

Bu üç zevkten biri, beni (şarap içiyor diye) kınayanları su katıldığı zaman köpüren kırmızı şaraptan (kana kana) içerek geçmem,

(İkincisi) düşman korkusu nedeniyle benden yardım isteyen birine doğru, su içmeye giderken kendisine saldırılan el-Ğadâ vadisindeki kurt gibi (hızlı), baldırları biraz eğri atımı süratle sürmem,

(Üçüncüsü ise) bulutlu ve yağmurlu bir günde –ki böyle bir gün insanın hoşuna gider- direklerle yükseltilmiş bir çadır altında, narin ve dilber bir kızla günü kısaltmamdır.”⁴

Bu beyitler Tarafa'nın rind hayat tarzına ne kadar düşkün olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Dönemin diğer şairleri için de durum aynı olup, şairler şiirlerinde bu hayat tarzını ve özellikle kadınlarla yaşadıklarını övünçle anlatırlar. Ancak şairlerin, şiirlerinde şarabı anlatırken takip ettikleri üslup savaş, şarap ve kadına düşkün savaşçıların ruhunu yansıtır. Bu nedenle bu tür şairlerin şiirleri şarap şiiri olmaktan çok fahr türünü andırır.

Cahiliye dönemi şairi, kaliteli şarabı, Şam, Irak ve İran gibi uzak yerlerden getirildiği için pahalı olması nedeniyle, ancak zengin kimselerin içebildiği, bir lüks olarak değerlendirir ve şiirlerinde içtiği içki ve bu uğurda harcadığı para ile övünür. Tarafa'nın şiirinde bu husus şöyle dile getirilir:

كَرِيمٌ يُرْوِي نَفْسَهُ فِي حَيَاتِهِ سَتَعْلَمُ إِنْ مُنِنَا غَدًا أَئِنَّا الصَّادِي
أَرَى قَبْرَ نَخَامٍ بَخِيلٍ بِمَالِهِ كَثِيرٍ غَوِيٍّ فِي الْبَطَالَةِ مُفْسِدِ
تَرَى جُنُوتَيْنِ مِنْ تُرَابٍ عَلَيْهِمَا صَفَائِحُ صُمَّ مِنْ صَفِيحٍ مُنْضَدِ

“Ben, hayatında kendisini şaraba kandırmış soylu biriyim. Yarın öldüğümüz zaman hangimizin (şarap içmekten uzak durup) susuz olarak öldüğünü anlayacaksın.

⁴ Tarafa b. el-Abd, *Dîvân*, s. 33.

Mal biriktirmekte hırslı ve cimri olan kimsenin mezarının, cimrilik etmeyen ve malını zevk ve sefa içerisinde harcayarak tüketen kimsenin mezarından farklı olmadığını görüyorum.

(Baktığın zaman ikisinin de üzerinde) üstüne sert ve enli taşlar konulmuş toprak yığını (bulunduğunu) görürsün.”⁵

Şairin konu ile ilgili şiirinden diğer bazı beyitler de şöyledir:

وَمَا زَالَ تَشْرَابِي الْخُمُورَ وَلَسْتُ بِي
وَبَيْعِي وَإِنْفَاقِي طَرِيفِي وَمُتْلِدِي
إِلَى أَنْ تَحَامَتْنِي الْعَشِيرَةُ كُلُّهَا
وَأُفْرِدْتُ إِفْرَادَ الْبَعِيرِ الْمَعْبُدِ
أَلَا أَيُّهَذَا اللَّائِمِي أَخْضَرَ الْوَعَى
وَأَنْ أَشْهَدَ اللَّذَاتِ هَلْ أَنْتَ مُخْلِدِي
فَإِنْ كُنْتَ لَا تَسْتَطِيعُ دَفْعَ مَنِيِّتِي
فَدَعْنِي أَبَادِيهَا بِمَا مَلَكَتْ يَدِي

“Şarap içmem, zevk ve safa sürmem, kendi servetimle babamdan kalan serveti satıp harcamam devam etti,

Kabilemin tüm fertleri tarafından, uyuzluğundan dolayı vücuduna katran sürülerek ayrı bırakılan deve gibi tek başıma bırakılıp dışlanıncaya dek.

Ey, savaşa girdim ve zevk ve safa sürdüm diye beni kınayan kişi, (eğer ben bunları yapmazsam) sen beni ebedileştirebilir misin?

Eğer ölümümü engelleyemiyorsan bırak beni, elimde avucumda ne varsa onu(nla zevk ve safa sürerek) karşılayayım ölümü.”⁶

Dönemin, gerçekte Arap şiirinde şarap tasvirinin öncüsü olarak kabul edilen şairi el-A’sâ (öl. 628) da şiirlerinde bu duruma işaret etmektedir. el-A’sâ bir şiirinde şarap karşılığı olarak devesini verdiğini anlatır, aşağıdaki beyitler rind şairin içki ve eğlence temin etme hususunda ne kadar cömert davrandığını göstermektedir:

فَقُمْنَا وَلَمَّا يَصْحُ دِيكُنَا
إِلَى جَوْثَةٍ عِنْدَ حَدَادِيهَا
تَنَحَّلَهَا مِنْ بَكَارِ الْقَطَافِ
أَزِيرِقُ آمِنُ إِكْسَادِيهَا
فَقُلْنَا لَهُ: هَذِهِ هَاتِمَا
بَادِمَاءَ فِي حَبْلِ مُقْتَادِيهَا

⁵ Tarafa b. el-Abd, *Dîvân*, s. 34.

⁶ Tarafa b. el-Abd, *Dîvân*, s. 33.

فَقَامَ فَصَبَّ لَنَا فَهْوَةً تُسَكِّنُنَا بَعْدَ إِزْعَادِهَا
 كَمَيْتًا نَكْشَفُ عَنْ حُمْرَةٍ إِذَا صَرَّحَتْ بَعْدَ إِزْبَادِهَا
 فَجَالَ عَلَيْنَا بِإِزْيَاقِهِ مُخَضَّبٌ كَفِّ بِفِرْصَادِهَا

“Henüz horozumuz ötmeden kalkıp meyhanecinin yanındaki şarap küpüne gittik,

O şarabı, satıp tüketeyeğine inanan bir mavi gözlü (Rum), erken toplanmış üzümlerden seçmiştir.

Ona, şunu, yuları sahibinin elinde olan süt beyaz bir deveye karşılık getiriver, dedik.

Hemen kalktı ve bizi önce soğukluğu nedeniyle titretip sonra sakinleştiren bir şarap sundu,

Köpürdükten sonra kırmızılığı ortaya çıkan bir kızıl şaraptı o.

Böylece meyhaneci, şarabın kırmızılığından dolayı eli kınalanmış bir şekilde testisiyle etrafımızda dolaştı.”⁷

Amr b. Kulsûm (öl. 584) de muallâkasına şarap tasviri ile başlar, onun şiirinde tasvir edilen şarap, kederli kimseye kederini, ihtiyaç sahibine ihtiyacını unutturan, eli sıkı mal düşkününü kimseyi cömertleştiren, Enderîn’in sıcak su ile karıştırılmış kaliteli sarı şarabıdır, hayatın sıkıntılarından uzaklaşıp gam dağıtmak isteyen rindin de arzuladığı budur:

أَلَا هِيَ بِصَاحِبِكَ فَاصْبَحِينَا وَلَا تُبْقِي حُمُورَ الْأَنْدَرِينَا
 مُشْعَشَعَةً كَأَنَّ الْحُصَّ فِيهَا إِذَا مَا الْمَاءُ خَالَطَهَا سَخِينَا
 بَحُورُ بِيْدِي اللَّبَانَةِ عَنْ هَوَاهُ إِذَا مَا ذَاقَهَا حَتَّى يَلِينَا
 نَرَى اللَّحْزَ الشَّجِيحَ إِذَا أُمِرْتُ عَلَيْهِ لِمَالِهِ فِيهَا مُهِينَا

“Hadi uyan ey dilber, bize büyük kadehinle sabah şarabı sun; el-Enderîn’in şarabından geriye bir şey bırakma.

Sıcak su katarak sun ki, ona su katıldığında içinde Yemen safranı varmış gibi (kıpkırmızı) olur.

⁷ el-A’sâ el-Kebîr, Dîvân, s. 69-71.

Bu şarap ihtiyaç sahibini arzusundan vazgeçirir; onu tadar tatmaz gevszer.

Eli sıkı ve mal canlısı olan kişiye ondan sunulduğunda, artık malına önem vermediğini görürsün.”⁸

Cahiliye dönemi şairi el-A’şâ şiirlerinde en fazla şarap, eğlence meclisi vb. tasviri yapan şair olarak kabul edilir. Onun Yemâmedeki evi bu eğilimdeki bütün şairlerin uğrak yeridir. O kadar ki, Hz. Peygamberle görüşmeye giderken el-A’şâ’nın Müslüman olmasından ve şiirleriyle İslamiyeti güçlendireceğinden endişe eden Kureyşlilerin onun içki, kumar ve kadına olan düşkünlüğünü bildiklerinden, ona bu dinin içki, zina, faiz ve kumarı yasakladığını anlatarak geri döndürmeye çalıştıkları, onun da, Hz. Peygamber hakkında medih şiirleri bulunmasına rağmen, bu yüzden Hz. Peygamber ile görüşmeyip geri döndüğü anlatılır. İçki tasviri hakkında müstakil bir kaside nazmetmemiş olmakla birlikte bu tasvir türü için birtakım kurallar ortaya koyan el-A’şâ, bu hususta cahiliye dönemi şairleri ile, daha sonra içki tasviri için müstakil kasideler nazmeden Abbasiler dönemi şairleri arasında bir köprü durumundadır.

Âmir b. ez-Zarib, Kays b. Âsım, Safvân b. Umeyye, Afif b. Ma’dikerib gibi birkaç şair hariç tutulursa⁹ dînî bir yasaklamanın da söz konusu olmadığı cahiliye döneminde hemen her şairin şiirinde içki ve içki ortamının tasvirine rastlanmakta olup, el-A’şâ’dan başka Adıyy b. Zeyd el-İbâdî (öl. 587), Amr b. Kulsûm, Alkame el-Fahl (öl. 603), el-Esved b. Ya’fur (öl. 600) içki tasvirinde ön plana çıkan ve rindane hayat tarzını benimseyen isimlerin en önemlileri arasındadır.

2- Sadru’l-İslâm Dönemi

Sadru’l-islam adı verilen ve Hz. Peygamber ile dört Raşit halife dönemini içine alan dönem şiirinde İslâm mesajının savunulması, salih ameller işlenmesine teşvik edilmesi, Hz. Peygamber ve ashâbının övülmesi, cihada teşvik, Allah yolunda şehit olanlara ağıtlar yakılması, fetihlerde kazanılan zaferlerle övünülmesi gibi hususlara ağırlık verilirken, şarap tasviri, gazel, mücûn, namusa kadar uzanan hiciv gibi geleneksel konular fazla işlenmemiştir. Bu da İslâmın bu konulardaki tutumu ile

⁸ Amr b. Kulsûm, *Dîvân*, s. 64-65.

⁹ Cahiliye döneminde içkiyi kendine haram olarak gören şairler için bkz. en-Nuveyrî, *Nihâyetu’l-ereb fi funûni’l-edeb*, IV, 85-87.

ilgilidir. Özellikle şarap tasvirinin şiirde fazla işlenmemesinde “Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: “Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür.”¹⁰, “Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçmın ki kurtuluşa eresiniz”¹¹ ve “Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?”¹² meallerindeki ayetlerin önemli bir rol oynadığı şüphesizdir. Beşşâr b. Adî et-Tâ’î İslamiyet’le birlikte içkiye veda edişini

تَرَكْتُ الشَّرَّعَ وَاسْتَبَدَلْتُ مِنْهُ كِتَابَ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ شَرِيكَ
وَوَدَّعْتُ الْمُدَامَةَ وَالنَّدَامَى إِذَا دَاعَى مُنَادِي الصُّبْحِ دَيْكَ

“Şiir söylemeyi bıraktım ve onun yerine hiçbir ortağı olmayan Allah’ın kitabıyla ilgilendim,

Sabahın habercisi horoz bana meydan okuduğunda içkiye de içki arkadaşlarıma da veda ettim”¹³ şeklinde dile getirir.

Hız. Ömer İslâm’ın getirdiği prensiplere karşı tavır alarak şiir nazmeden şairlerin de takipçisi olmuş, şarapla ilgili şiir nazmeden Meysan valisi en-Nu’ mân b. Alî’yi, içki içmediğini ve sadece şiir söylediğini anlatmasına ve kendisinin de buna inanmasına rağmen, görevden almıştır. Onun şarap konusunu işleyen şiiri şöyledir:

أَلَا أُنْبِغِ الْحُسْنََاءَ أَنَّ خَلِيلَهَا بِمَيْسَانَ يَسْقِي فِي زُجَاجٍ وَخُنْتَمٍ
فَإِنْ كُنْتَ نَدْمَانِي فَبِالْأَكْبَرِ اسْقِنِي وَلَا تَسْقِنِي بِالْأَصْغَرِ الْمَتَمِّمْ
لَعَلَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَسُوءُهُ تَنَادُمُنَا بِالْجُوسَقِ الْمَتَمِّمْ

“el-Hasnâ’ya dostunun Meysân’da cam kadehten ve sırlı yeşil testiden şarap içtiğini söyleyin,

¹⁰ Bakara Sûresi, 219.

¹¹ Mâide Sûresi, 90.

¹² Mâide Sûresi, 91.

¹³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 171; farklı şekillerde ve farklı şairler adına da rivayet edilmektedir, bkz. İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe*, III, 396; el-Merzubânî, *Mu'cemu's-şuşu'arâ*, s. 85.

Eğer benim içki arkadaşım isen, büyük olan kadehle ver içkimi, çentikli olan küçük kadehle verme,

Harabe olmak üzere olan sarayda dostlarımızla oturup eğlenmemiz belki de Emîru'l-müminîn'in hoşuna gitmez.”¹⁴

Yine Hz. Ömer şarap tasviri içeren şiir nazmeden Ebû Mihcen es-Sekafî'yi (öl. 650) de hapse atmıştır. Ebû Mihcen'in Sadru'l-İslam dönemi için ilginç kabul edilebilecek şiirinin bazı beyitleri şöyledir:

إِذَا مُتُّ فَادْفِنِّي إِلَى جَنْبِ كَرْمَةٍ تُرَوِّي عِظَامِي بَعْدَ مَوْتِي غُرُوفُهَا
وَلَا تَدْفِنِّي فِي الْفَلَاةِ فَإِنِّي أَخَافُ إِذَا مَا مُتُّ أَنْ لَا أُدْوِفُهَا
أُبَاكِرُهُمَا عِنْدَ الشُّرُوقِ وَتَارَةً يُعَاجِلُنِي بَعْدَ الْعِشِيِّ غُبُوفُهَا
وَالْكَأْسِ وَالصَّهْبَاءِ حَقُّ مُنَعَمٍ فَمِنْ حَقِّهَا أَنْ لَا تُضَاعَ حُفُوفُهَا

“Ben öldüğümde beni bir üzüm bağının yanına defnet, ölümümünden sonra kökleri benim kemiklerimi sulasın.

Beni ıssız bir yere defnetme, çünkü o zaman onu (şarabı) tadamamaktan korkarım.

Gün ışıırken sabah erkenden içeyim ondan, akşam olunca da hemen akşam şarabını yudumlayayım.

Kadeh ve şarabın da kendisine nimetler verilen kimsenin hakkı gibi hakkı vardır, şarabın hakkı da haklarının zayi edilmemesidir.”¹⁵

Bu bilgilerin ışığında Sadru'l-İslam döneminde rindâne tarzın kesintiye uğradığını belirtebiliriz.

3- Emeviler Dönemi

Emeviler döneminde şiirlerinde şarap tasvirini işleyen en belirgin şairlere baktığımızda Irak'ta el-Muğîra b. Abdullâh el-Ukayşir (öl. 699),

¹⁴ en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fî funûni'l-edeb*, I, 423, IV, 99; ed-Demîrî, *Hayâtu'l-hayavân el-kubrâ*, II, 84.

¹⁵ Ebû Mihcen es-Sekafî, *Dîvân*, s. 23-24; el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-edeb*, VIII, 402; en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 77; el-Ubeydî, *et-Tezkiratu's-sa'diyye*, s. 499; er-Râğib el-İsfehânî, *Muhâdarâtu'l-udebâ*, II, 671.

Şam'da bizzat Emevi halifesi olan Yezîd b. Mu'âviye (öl. 680) ile el-Velîd b. Yezîd b. Abdilmelik (öl. 743), saray şairi Hıristiyan el-Ahtal (öl. 713), Horasan'da ise Ebu'l-Hindî adıyla meşhur Ğâlib b. Abdilkuddûs'ü (öl. 796) görüyoruz ki, İbnu'l-Mu'tez'in ifadesine göre Ebû Nuvâs (öl. 813), Mutî' b. İyâs (öl. 785) ve Ebû Haffân Abdullâh b. Ahmed (öl. 810) gibi Abbasi dönemi şairleri şarap şiirlerini nazmederlerken Ebu'l-Hindî'nin şiirlerini rehber olarak almışlardır. el-Velîd b. Yezîd'in Şam'da yayınlanan ve 127 parça şiirden (550 beyit) oluşan divanındaki şiirlerin büyük bir kısmını şarap tasviri oluşturur. Onun şarap içmeyi emrettiği, kendisinin de şarap içtiği ve içkili iken söylediği şiirleri zilzurna sarhoş bir vaziyette şarkıcıların ağızlarından dinlediği söylenir. Onun şarap şiirleri, Adıyy b. Zeyd ve el-A'sâ'nın şiirleri gibi kasidenin bir bölümünde veya giriş kısmında yer alan beyitler olmayıp, anlam birliğine sahip bazı parçalar halinde kendini gösterir. el-Velîd'e göre şarap hayatın neşesi ve nimetidir, yangın yürekleri sakinleştirir, üzüntüleri sevince dönüştürür, Şu beyitler onun rindâne duygularını yansıtmaları bakımından önemlidir:

إِصْدَعْ نَجِيَّ الْهُمُومِ بِالطَّرَبِ وَأَنْعَمِ عَلَى الدَّهْرِ بِإِنْسَةِ الْعَيْبِ
 وَأَسْتَقْبِلِ الْعَيْشَ فِي عَضَارَتِهِ لَا تُقِفْ مِنْهُ آثَارَ مُعْتَقِبِ
 مِنْ فَهْوَةٍ زَانَهَا تَفَادُمَهَا فَهِيَ عَجُوزٌ تَغْلُو عَلَى الْحُقُبِ
 أَشْهَى إِلَى الشَّرْبِ يَوْمَ جَلُوتَا مِنَ الْفَتَاةِ الْكَرِيمَةِ النَّسَبِ

*“İçindeki üzüntüleri eğlenceyle dağıt, hayatın boyunca şarap ile nimetlen,
 Bolluk içindeki hayata yönel, kısıtlı kimselerin yolunu izleme,*

*Yıllanmışlığının güzelleştirdiği şaraptan al nasibini, o, yılları aşmış bir
 koca karıdır.*

*O koca karı, zıfaf için allanıp pullandığı gün, kendisini içenlere soylu genç
 kızdaki daha zevkli gelir.”¹⁶*

el-Velîd'e göre şarap vücudun parfümü, hatta baharıdır. Şarabın etkisi ile bütün vücudunu sevinç ve neşe kaplamaktadır:

¹⁶ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, VII, 26; el-Kuraşî, *Hamâsetu'l-Kuraşî*, s. 87; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-arabî (el-Asru'l-islâmî)*, s. 282-283; Yanık, *Arap Şiirinde Tasvir*, s. 288.

عَلَّـلَانِي وَاسْتَقِيَانِي مِنْ شَرَابِ أَصْبَهَانِي
 مِنْ شَرَابِ الشَّيْخِ كِسْرَى أَوْ شَرَابِ الْقَيْـرَوَانِ
 إِنَّ فِي الْكَأْسِ لِمَسْكَاً أَوْ بِكَفِّي مَنْ سَقَانِي
 أَوْ لَقَدْ غُوِدرَ فِيهَا حِينَ صُبَّتْ فِي الدِّنَانِ
 كَلِّـلَانِي تَوَجَّحَانِي وَ بِشِعْرِي عَنِّيـلَانِي
 أَطْلَقَانِي بِوَثَاقِي وَاشْدُدَانِي بَعْنَانِي
 إِذَا الْكَأْسُ رَبِيْعٌ يُتَعَاطَى بِالْبَنَانِ
 وَمُحِيماً الْكَأْسُ دَبَّتْ بَيْنَ رِجْلِي وَ لِسَانِي

“Bana tekrar tekrar sunun İsfahan şarabından,

Yaşlı Kisrâ'nın şarabından ya da Kayravan şarabından,

Ya şarapta bir misk var ya da şarabı sunanın ellerinde,

Ya da bu misk şaraba, fıçıya konulduğunda bırakılmış,

Taçlandırım beni, taç giydirin başıma, şiirimle de bana şarkı söyleyin,

Bırakın beni bağlarımdan, çekin beni bağımdan,

Şarap bir bahardır parmaklarla tutulan,

Şarabın keskinliği ise adeta bir canlıdır ayağımla dilim arasından kımıldanan.”¹⁷

Hiç içki içmeyen Emevi halifelerinden biri olarak bilinen Hişâm b. Abdilmelik (öl. 724), el-Velîd'e kendisini yaşadığı hayat tarzı nedeniyle kınadığı bir yazı gönderir ve bu yazıda “Sen nasıl birisin, Müslüman mısın yoksa kâfir mi?” der. el-Velîd ise Hişâm'ın oğlu Mesleme'yi kasdederek

يَا أَيُّهَا السَّائِلُ عَنْ دِينِنَا نَحْنُ عَلَى دِينِ أَبِي شَاكِرٍ
 نَشْرِبُهَا صِرْفًا وَمُزْجَةً بِالسُّخْنِ أَحْيَانًا وَبِالْفَاتِرِ

¹⁷ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, IX, 153; İbn Abdirabbihî, *el-Ikdu'l-ferîd*, V, 203-204.

“Ey bizim dinimizi sorup soruşturan, biz Ebû Şâkir’in dinindeniz,
Şarabı bazen sek içeriz, bazen sıcak ya da ılık su ile karıştırılmış olarak.”¹⁸

el-Velîd içki, eğlence, kadın ve dini meseleleri hafife alma konusunda o kadar ileri gitmiştir ki, onun hakkında anlatılan ve ölümüne sebep olduğu söylenen bir öykü vardır. Anlatıldığına göre el-Velîd sarhoşken Kurân-ı Kerîm’i açar ve karşısına tesadüfen “O zaman peygamberler hem fütuhat istediler, hem de hüsrana uğradı her zorba inatçı./Arkasından da cehennem! Ve irin suyundan sulanacak” anlamındaki, İbrâhîm Sûresi’nin 15. Ve 16. Ayetleri çıkar. Öfkelenen el-Velîd Kurân-ı Kerîm’i karşısına dikip, parçalanıncaya kadar ok yağmuruna tutarak şu şiiri okur:

أَتُوْعِدُ كُؤَلَّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ فَهَآ أَنَا ذَاكَ جَبَّارٌ عَنِيْدُ
إِذَا مَا لَأَقِيْت رَبَّكَ يَوْمَ حَشْرِ فَقُلْ: يَا رَبِّ مَرْقِي الْوَلِيْدُ

“Her zorba inatçıyı tehdit mi ediyorsun? İşte ben o zorba inatçıyım,
Haşır günü Rabbine kavuştuğunda, Rabbim, beni Velid parçaladı, de”¹⁹

Dînî değerleri hafife almak rindâne hayat tarzının bir gereği olmakla birlikte, el-Velîd’in bu davranışını rindlikle izah etmek elbette mümkün görünmemektedir.

Emeviler döneminde içkiden nasibini alan yalnızca erkekler değildir. Bizzat halife eşleri de bundan nasibini almıştır. el-İsfehânî’nin anlattığına göre el-Velîd’in eşi Ummu Hakîm de şaraptan nasibini almaktadır ve içki içtiği kadehi de insanlar arasında özel bir şöhrete sahiptir. Nitekim el-Velîd eşinin kadehi hakkında şöyle der:

عَلَّأَنِي بَعَاتَاتِ الْكُرُومِ وَاسْقِيَانِي بِكَأْسِ أُمِّ حَكِيمِ
إِنَّهَا تَشْرَبُ الْمُدَامَةَ صِرْفًا فِي إِنَاءٍ مِّنَ الرَّجَاجِ عَظِيمِ
لَيْتَ حَظِّي مِّنَ النَّسَاءِ سُلَيْمِي إِنَّ سَلْمَائِي جَنَّتِي وَنَعِيمِي

¹⁸ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, VII, 8; en-Nuveyrî, *Nihâyetu’l-ereb fi funûni’l-edeb*, VI, 105.

¹⁹ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, VII, 60; Neşvân el-Himyerî, *el-Hûru’l-în*, s. 244; en-Nuveyrî, *Nihâyetu’l-ereb fi funûni’l-edeb*, VI/111; ed-Demîrî, *Hayâtu’l-hayavâni’l-kubrâ*, II, 119; el-Bağdâdî, *Hizânetu’l-edeb*, II, 228; Şevkî Dayf, *et-Tatavvur ve’t-tecdîd fi’ş-ş’ri’l-umevi*, s. 300.

فَدَعُونِي مِنَ الْمَلَامَةِ فِيهَا إِنَّ مَنْ لَأَمْنِي لَغَيْرُ حَلِيمٍ

“Ardarda sunun bana eskimiş şarapları, bana Ummu Hakîm’in kadehiyle içki verin,

Ummu Hakîm şarabı büyük cam kadehten sek olarak içer,

Benim kadınlardan nasibim sadece Suleymâ değildir, Selmâ da benim cennetim ve nimetimdir,

Artık bu hususta beni kınamayı bırakın, çünkü beni kınayan kimse gerçekten katı ve acımasızdır.”²⁰

Yezîd b. Mu’âviye de, şarap tasviri yaparken, İslam’ın şarap konusundaki hükmü ve İslami öğreti ile adeta alay eder, onun konu ile ilgili bir şiiri şöyledir:

وَتَمَسُّهُ كَرِيمٌ بُرْجَهَا قَعْرُ دَهْهَا وَمَطْلَعُهَا السَّاقِي وَمَعْرُبُهَا فَمِي
 نُشِيرُ إِلَيْهَا بِالْأَكْفِ كَأَمَّا نُشِيرُ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ الْمُحَرَّمِ
 إِذَا بُرِلَتْ مِنْ دَهْهَا فِي إِنَاءِهَا حَكَّتْ نَقْرًا مِنَ الْحَطِيمِ وَرَمَزَمَ
 فَإِنْ حُرِمْتَ يَوْمًا عَلَى دِينَ أَحْمَدَ فَخُذْهَا عَلَى دِينَ الْمَسِيحِ بْنِ مَرْيَمَ

“Bir üzüm bağının güneşidir o, burcu fıçısının dibi, doğuş yeri sâkî, batış yeri ise ağzımdır.

Biz ona işaret ederken adeta Beyt-i Harâmı (Kâbeyi) gösteririz,

Şarap ilk kez fıçısından kadehine döküldüğünde Kâbe taşı ve zemzemden güzel bir söz meydana getirir,

Eğer şarap bir gün Ahmed’in dinine göre yasaklanmışsa, sen de onu Meryem oğlu Mesih’in dinine göre iç.”²¹

Emeviler döneminin şarabı en çok tasvir eden şairlerinden biri olan el-Ukayşir el-Esedî’ye (öl. 699) göre şarap kötürümü yürüten, körü görür hale getiren sihirli bir şifa kaynağıdır:

وَمُنْعِدِ قَوْمٍ قَدْ مَشَى مِنْ شَرَابِنَا وَأَعْمَى سَقَيْنَاهُ نَلَاتًا فَأَبْصَرَا

²⁰ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XVI, 298.

²¹ en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 117; el-İrbilî, *et-Tezkiratu'l-fahriyye*, s. 221.

شَرَابًا كَرِيحِ الْعَنْبَرِ الْوَزْدِ رِيحُهُ وَمَسْخُوقِ هِنْدِيٍّ مِنْ الْمِسْكِ أَذْفَرًا

“Nice kötürümler vardır bizim şarabımızı içerek yürüyen, nice körlere üç kadeh içirmişsiniz de görür hale gelmişlerdir.

Onlara içirdiğimiz, kokusu amber ve gül esintisi, Hintli'nin miskten ezdiği tozun keskin kokusunu yayan şaraptır.”²²

Anlatıldığına göre bir gün sarhoşken avret yerleri açılır ve bunu gören eşi güler, onu kınayıp “Sarhoş olup bu duruma düşmekten utanmıyor musun” der. el-Ukayşir ise başını kaldırıp eşine şu şiiri söyler:

تَقُولُ: يَا شَيْخُ أَمَا تَسْتَجِي مِنْ شُرْبِكَ الْحَمْرَ عَلَى الْمَكْبَرِ
فَقُلْتُ: لَوْ بَاكَرْتِ مَشْمُولَةً صَهْبًا كَلْوَنَ الْفَرَسِ الْأَشْفَرِ
رُحْتِ وَ فِي رَجَائِكَ عُقَالَةً وَقَدْ بَدَا هُنَاكَ مِنَ الْمُتَزَّرِ

“Bana, ey yaşlı adam, yaşlılığına rağmen şarap içmekten utanmıyor musun, diyor,

Ben de dedim ki: Eğer erken vakitte kızıl bir atın rengi gibi, kuzey rüzgârına bırakılarak soğumuş buz gibi kırmızı şarabı içseydin,

Ayaklarında bağ varmış gibi topallayarak yürürdün, önlüğünün altından da seninki görünürdü.”²³

el-İsfehânî'nin anlattığına göre, el-Ukayşir'in kendilerinden para isteyerek aldığı parayla gidip içki içmesinden bıkan içki arkadaşları, bir gün yine meyhaneye geldiklerinde el-Ukayşir'den saklanmak amacıyla meyhanenin üst katına çıkarlar ve meyhaneciden de el-Ukayşir sorduğu zaman kendilerinin meyhaneye gelmediklerini söylemesini isterler. el-Ukayşir meyhaneye geldiğinde arkadaşlarını sorar ve meyhaneci de onların bugün gelmediklerini söyler. Parası olmayan el-Ukayşir meyhaneciye elbisesini rehin bırakıp içki alır ve şu şiiri söyler:

يَا خَلِيلِي اسْقِيَانِي كَأَسَا ثُمَّ كَأَسَا حَتَّى أُخْرَ نُعَاسَا

²² el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XI, 261; en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 99; el-Kuraşî, *Hamâsetu'l-Kuraşî*, s. 89.

²³ el-Bağdâdî, *Hizânetul-edeb*, IV, 485.

إِنَّ فِي الْعُرْفَةِ الَّتِي فَوَّقَ رَأْسِي لِأَنَّا سَأَلْنَا يُخَادِعُونَ أَنَا سَأَلْنَا
يَشْرَبُونَ الْمُعْتَقَ الرَّاحِ صِرْفًا ثُمَّ لَا يَزْفَعُونَ بِالرُّؤُورِ رَأْسًا

“Dostlarım, bana bir kadeh içki sunun, sonra bir kadeh daha, sonunda sızıp kalayım,

Başımın üstündeki odada insanları aldatan insanlar var,

Yıllanmış şarabı sek içiyorlar, sonra da ziyaretçilerine başlarını kaldırıp bakmıyorlar.”

Üst kattaki arkadaşları bu şiiri işitince yemin billah ederek ya kendilerinin alt kata inmelerini ya da kendisinin üst kata çıkmasını isterler, sonuçta el-Ukayşir üst kata çıkar.²⁴

Yine el-İsfehânî'nin anlattığına göre, el-Ukayşir bir gün Hîre'deki bir meyhanede içerken polis gelir, çekinen el-Ukayşir kapısını kapatıp, içki içmediğini söyler ve “benimle ne alıp veremediğiniz var böyle” der. Sağmal deve sütü içtiğini söylerse de polisler başından ayrılmayınca el-Ukayşir iki dirhem vererek onları gönderir ve şu şiiri okur:

إِنَّمَا لِفَحْتُنَا بَاطِيَةٌ فَإِذَا مَا مُرَجِحْتُ كَانَتْ عَجَبٌ
لَبَنٌ أَصْفَرُ صَافٍ لَوْنُهُ يَنْزِعُ الْبَاسُورَ مِنْ عَجَبِ الدَّنْبِ
إِنَّمَا نَشْرَبُ مِنْ أَمْوَالِنَا فَسَلُّوا الشُّرْطِيَّ مَا هَذَا الْعَضَبِ

“Bizim deve sütümüz büyük bir şarap kabıdır, su ile karıştırıldığında çok ilginç olur,

Berrak renkli, sarı bir süttür o, kuyruk sokumundan basuru giderir,

Kendi paramızla içiyoruz biz, sorun bakalım polise, bu öfke de neyin nesi?”²⁵

Bir gün halası el-Ukayşir'e “Allah'tan kork, kalk da bir namaz kıl” der. el-Ukayşir ise kılmayacağını söyler. Halasının ısrarları karşısında el-Ukayşir “Beni mecbur bıraktın, öyleyse iki güzel huydan birini seç: Ya abdest alırım ama namaz kılmam, ya da namaz kılarım ama abdest al-

²⁴ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XI, 271, ayrıca bkz. en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 53.

²⁵ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XI, 259; en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 51.

mam” der. Bu cevap karşısında halası “Allah cezanı versin, eğer başka seçeneğim yoksa abdestsiz namaz kıl” der. O da abdestsiz namaz kılar.²⁶

Bu dönemde içip zilzurna olan şairlerin ya da halktan bazı kimselerin bazen evlerinin yolunu ya da kapısını bile bulamadıkları, bazen kendi evlerinin yerine komşusunun evine girdikleri anlatılır. Dönemin rind şairlerinden Ebû İshâk İbrâhîm b. Herme (öl. 767) hakkında anlatıldığına göre şair sarhoşken evini şaşırır ve komşusunun evine girer, ertesi gün dün gece içinde bulunduğu durum nedeniyle komşularınca kınandığında onlara “Zaten ben hayatım boyunca böyle bir sarhoşluğu istiyordum” diyerek ona bu hususta söylediği bir şiirini hatırlatır, şairin konu ile ilgili şiiri şöyledir:

أَسْأَلُ اللَّهَ سَكْرَةً قَبْلَ مَوْتِي وَصِيَاخَ الصَّبِيَّانِ يَا سَكْرَانُ

“Allah’tan, ölümümden önce bir sarhoşluk ve çocukların da arkamdan ey sarhoş diye bağırmalarını isterim.”²⁷

Hayatının bir kısmını Emeviler, bir kısmını da Abbasiler döneminde geçiren Gâlib b. Abdilkuddûs Ebu’l-Hindî’ye göre ise şaraptan ayrı kalmak ölüm demektir. Anlatıldığına göre Horasan valisi Nasr b. Seyyâr onu sarhoşluktan yıkılır bir halde görünce hacca götürür. Mekkeye vardıklarında Nasr ona “Bak, artık şu anda Kâbenin avlusunda, Allah’ın haremindedin, en azından insanlar buradan ayrılınca kadar içkini bana ver, meseleyi bana bırak” der. Hac dönemi bitip insanlar uzaklaşınca Ebu’l-Hindî içkisini eline alır, uzun süren özlem nedeniyle ağlayarak içmeye başlar ve şu şiiri söyler:

رَضِيْعٌ مُدَامٍ فَارَقَ الرَّاحَ رُوْحُهُ فَظَلَّ عَلَيْهَا مُسْتَهْوِجًا الْمَدَامِعَ
أَدِيرًا عَلَيَّ الْكَأْسَ إِنِّي فَقَدْتُهَا كَمَا فَقَدَ الْمَنْطُومُ دَرَّ الْمَرَاضِعَ

“Ruhu şaraptan ayrı kalan ve ona gözyaşları dökerek ağlayan bir kadeh emicisiyim ben,

Bana şarap sunun, sütten kesilen çocuğun emziricinin memesini kaybettiği gibi şarabı kaybeden biriyim ben.”²⁸

²⁶ el-Bağdâdî, *Hizânetul-edeb*, IV, 489.

²⁷ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, IV, 389; en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeýt*, s. 17.

Bu beyitler rindâne hayat tarzının asla içkisiz düşünülemediğini göstermektedir.

Ebu'l-Hindî, komşusu Kays b. Ebi'l-Velîd el-Kinânî ve oğlu ile birlikte içki içer ve onların da içmesi hususunda ısrar eder. Oysa Kays ve oğlu dindar kimselerdir ve oradan kaçarlar. Bunun üzerine Ebu'l-Hindî şöyle bir şiir okur:

فُلٌ لِلسَّرِيِّ أَبِي قَيْسٍ أَتَهَجُرُنَا وَدَارُنَا أَصَبَحَتْ مِنْ دَارِكُمْ صَدَدًا
 أَبَا الْوَلِيدِ أَمَا وَاللَّهِ لَوْ عَمِلْتُ فِيكَ الشُّمُولُ لَمَا حَزَمْتَهَا أَبَدًا
 وَلَا نَسَيْتُ حُمَيَّاها وَلَدَّتْهَا وَلَا عَدَلْتُ بِهَا مَالًا وَلَا وَلَدًا

“Ebu Kays es-Seriyy'e deyin ki: Bizden kaçıyor musun evimiz evinizin karşısında, komşu olduğumuz halde?

Ey Ebu'l-Velîd, Allah'a yemin ederim ki, buz gibi şarap sende etkisini bir gösterse onu asla haram görmezsin,

Ne onun keskinliğini ve tadını unutursun ne de malını ve evladını ona denk görürsün.”²⁹

Ebu'l-Hindî hakkında anlatılan ilginç hikâyelerden biri şöyledir: Bir gün Ebu'l-Hindî erken vakitte meyhaneye gider ve meyhaneciden en iyi şarabı getirmesini ister, özlemle üst üste kadehleri sıralayınca sarhoş olup orada sızar. Meyhaneye gelenler orada yüzüstü yatanın kim olduğunu sorunca meyhaneci durumu onlara anlatır. Onlar da “Yazıklar olsun sana, ona ne verdiysen hemen bize de ver de ona katılalım” derler, içtikten sonra onlar da sızıp kalırlar. İkinci vakti uyanan Ebu'l-Hindî orada yatanların durumunu sorunca meyhaneci anlatır, bunun üzerine Ebu'l-Hindî onları yalnız bırakmamak için derhal içki içmeye başlar ve yine sızıp kalır. Meyhanedeki diğer gurup uyandığında Ebu'l-Hindî'nin durumunu sorar, meyhaneci olanları anlatınca onlar da onu yalnız bırakmamak için hemen içkiye devam edip sızarlar. Bu durum meyhaneciden

²⁸ el-Mubberred, *el-Kâmil fi'l-luğa ve'l-edeb*, II, 938; İbn Abdirabbihî, *el-Ikdul-ferîd*, VIII, 56; en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 93; İbn Hamdûn, *et-Tezkiratu'l-hamdûniyye*, VIII, 372; el-İrbilî, *et-Tezkiratu'l-fahriyye*, s. 237.

²⁹ el-Mubberred, *el-Kâmil fi'l-luğa ve'l-edeb*, II, 938; İbn Abdirabbihî, *el-Ikdul-ferîd*, VIII, 56; el-Kâlî, *el-Emâlî*, I, 54; İbn Hamdûn, *et-Tezkiratu'l-hamdûniyye*, VIII, 350.

den ayrılmadan on gün aynı şekilde devam eder ve ne Ebu'l-Hindî onları ayık görür ne onlar Ebu'l-Hindî'yi. Ebu'l-Hindî bu durumu bir şiirinde işlemektedir.³⁰

Yine Ebu'l-Hindî öldükten sonra da şarap ile bağının devam etmesini ister:

إِذَا حَانَتْ وَقَاتِي فَادْفُنُونِي بِكَرْمٍ وَاجْعَلُوا زُقًا وَسَادِي
وَإِثْرِيَّ إِلَى جَنْبِي وَطَاسًا يُرْوِي هَامَتِي وَيَكُونُ زَادِي

“Ölümüm geldiğinde beni bir bağa gömün ve başımın altına yastık olarak bir kırba koyun,

Yanıma da bir testi ve kadeh koyun ki başımı sulasın ve benim azığım olsun.”³¹

Aynı konudaki başka bir şiirinde de şöyle der:

اجْعَلُوا إِنِّ مِثُّ يَوْمًا كَفَنِي وَرَقَ الْكَرْمِ وَقَبْرِي مَعْصَرَهُ
وَادْفُنُونِي وَادْفِنُوا الرَّاحَ مَعِي وَاجْعَلُوا الْأَفْدَاحَ حَوْلَ الْمَقْبَرَةِ
إِنِّي أَرْجُو مِنَ اللَّهِ غَدًا بَعْدَ شُرْبِ الرَّاحِ حُسْنَ الْمَغْفَرَةِ

“Eğer bir gün ölürsem kefenimi asma yaprağından yapın, mezarımı da üzüm sıkma yeri,

Beni gömün, benimle birlikte şarap da gömün, mezarımın etrafına da kadehler dizin,

Ben yarın, bu kadar şarap içtikten sonra, Allah'tan güzel bir bağışlanma dilerim.”³²

Bütün bunlara rağmen Ebu'l-Hindî'nin Allah'ın rahmetinden ümidini asla kesmediği görülür, kendisini içki içtiği için kınayanlara karşı aldırmaz, konu ile ilgili bir şiiri şöyledir:

³⁰ İbnu'l-Mu'tez, *Tabakâtu's-şu'arâ*, s. 136-137; el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XX, 345; en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 17; İbn Hamdûn, *et-Tezkiratu'l-hamdûniyye*, VIII, 397; İbn Şâkir el-Kutubî, *Fevâtu'l-vefayât*, III, 170.

³¹ en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 78.

³² İbnu'l-Mu'tez, *Tabakâtu's-şu'arâ*, s. 138; el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XX, 346; er-Râğib el-İsfehânî, *Muhâdarâtu'l-udebâ*, II, 672.

إِذَا صَلَّيْتُ حَمْسًا كُلَّ يَوْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ لِي مُسْوَفِي
 وَمَ أَشْرِكِ بِرَبِّ النَّاسِ شَيْئًا فَقَدْ أَمْسَكْتُ بِالذِّينِ الْوَثِيقِ
 وَجَاهَدْتُ الْعَدُوَّ وَنَلْتُ مَالًا يُبَلِّغُنِي إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ
 فَهَذَا الذِّينُ لَيْسَ بِهِ حَفَاءُ دَعَوْنِي مِنْ بُنَيَاتِ الطَّرِيقِ

“Her gün beş vakit namaz kılsam Allah kesinlikle benim günahımı affeder,
 İnsanların rabbine hiçbir şekilde hiçbir şeyi ortak koşmadım, kendisine güvenilen dine sınıksız yapıştım,

İslam düşmanlarıyla savaştım ve beni Beyt-i Harâma ulaştıracak ganimet elde ettim,

İşte din, içinde kapalı ve anlaşılmaz hiçbir şey yok, o zaman beni ara yollarla (ayrıntılarla) uğraştırmayın.”³³

Bu beyitler de rindin zevk ve eğlenceye düşkünlüğünün yanında Allah korkusunu ve ahret inancını da taşıdığını, ancak bu inancın kurallarına aldırış etmediğini gösteriyor.

Öte yandan Emevilerden el-Velîd b. Abdilmelik (öl. 705), Süleyman b. Abdilmelik (öl. 715), Yezîd b. el-Velîd (öl. 744) ve Mervân b. Muhammed’in (öl. 750) içki düşkünlüğünü biliyoruz.³⁴ el-İsfehânî, el-Velîd b. Yezîd’in şafak sökünceye kadar yetmiş kadeh içtiğini anlatır. el-Câhiz de Yezîd b. Muâviye’nin içkisiz bir vaktinin olmadığını, el-Velîd b. Abdilmelik’in birer gün ara vererek içtiğini, Suleymân b. Abdilmelik’in her üç gecenin birinde içtiğini, Ömer b. Abdilaziz’in asla içki kullanmadığını, Yezîd b. el-Velîd ve el-Velîd b. Yezîd’in içki ve eğlence müptelası olduğunu, Mervân b. Muhammed’in salı ve cumartesi geceleri içtiğini ifade etmektedir.³⁵ Bütün bu ifadelerin abartılı olması mümkün olmakla birlikte, Emevi yöneticilerinin içki konusundaki tutumları hakkında bir fikir edinmemizi sağlayacak durumdadır. Emeviler döneminin toplumunun, sosyal ve siyasal hayat açısından cahiliye dönemi toplumundan çok farklı olduğu söylenemez. Çünkü bu dönemde kabile taassubu biz-

³³ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, XX, 347; İbn Şâkir el-Kutubî, *Fevâtu’l-vefayât*, III, 171.

³⁴ en-Nuveyrî, *Nihâyetu’l-ereb fi funûni’l-edeb*, IV, 89-90.

³⁵ el-Câhiz, *et-Tâc fi ahlâki’l-mulûk*, s. 150.

zat yöneticiler tarafından körüklenmiş ve yeniden canlanmış, siyasi mücadeleler ve Emevilerin gayr-i Arap unsurlar karşısındaki tutumları edebiyata yansımış, Emevi toplumu adeta cahiliye dönemi toplumunun hayat tarzını yaşar bir duruma gelmiştir. Tabiidir ki Emevi yöneticilerinin hayat anlayışı bir anlamda şairlerin hayat anlayışlarına ve nazmettikleri şiirlere de yansımıştır. Ancak bu dönemde şarap tasviri yapan şairlerin, şiire yenilikler katmak yerine, cahiliye döneminin her alanda taklit edilmesine bağlı olarak, cahiliye dönemi şarap şiirlerinde kullanılan tasvirleri taklit ettiklerini söylemek mümkündür.

4- Abbâsîler Dönemi

Abbasilerin özellikle ilk yüzyılı edebiyatında şarap tasviri içeren şiirlerin büyük bir yer işgal ettiği görülür. Şarap tasviri bu dönemde, saraylarında eğlence meclisleri düzenleyen, şarkıcıları dinleyen ve gılmanların sunduğu kadehlerden içkilerini içen bazı devlet adamlarının da katkısıyla, Ebû Nuvâs, Mutî' b. İyâs, Ebû Haffân Abdullâh b. Ahmed, İbrâhîm b. Herme, Muslim b. el-Velîd (öl. 823), Beşşâr b. Burd (öl. 783), Ebu's-Şîs Muhammed b. Ali el-Huzâ'î (öl. 811), Dîku'l-Cinn el-Hımsî (öl. 849), Vâlîbe b. el-Hubâb (öl. 786) gibi şairlerin eliyle zirveye ulaştı. Bağdat ve çevresindeki yerleşim merkezleri şarap dükkânları ve meyhanelerle dolup taşmıştı ve içmek, eğlenmek amacıyla sürekli olarak buralara giden şairler şarap ile ilgili her şeyi en mükemmel şekilde tasvir edecek derecede ustalık gösterdiler. Kiliseler, meyhaneler ve üst tabakadan kimselelerin evlerinde düzenlenen içki meclisleri şairlerin içkiyi her yönüyle tasvir edebildikleri bir ortamın hazırlanmasında etkin bir rol oynadı. Bu dönemde el-Hâdî, er-Reşîd, el-Emîn, el-Memûn, el-Mutasım, el-Vâsık ve el-Mütevekkil gibi halifelerin şarap içmeye teşvik ettiklerini biliyoruz.³⁶ el-Câhiz, Abbâsî halifelerinden Ebu'l-Abbâs es-Saffâh'ın sadece Salı akşamları erken vakitte içtiğini, el-Mehdî ve el-Hâdî'nin birer gün ara vererek içtiklerini, er-Reşîd'in Cuma günleri iki kez içtiğini, el-Memûn'un önce-leri sadece Salı ve Cuma akşamları içerken daha sonraki dönemlerde tiryaki olup her gün içtiğini, el-Mu'tasım'ın Perşembe ve Cuma günleri

³⁶ en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 90.

içmediğini, el-Vâsık'ın diğer günler sıklıkla içip içmediği belli olmamakla birlikte Cuma günleri içmediğini anlatır.³⁷

Bazı edebiyat ve kültür tarihçileri içkinin bu dönemde bu kadar yaygınlaşmasında Fars kültür ve medeniyetinin doğrudan etkili olduğu hususunu ifade ederler.³⁸ Diğer bir etken de bu dönemde eğitilmiş ve kültürlü cariyelerin ve kadın şarkıcılar tabakasının oluşmasıdır. Emeviler döneminde Yezîd b. Abdilmelik'in kendisiyle dillere destan maceraları bulunan cariyeye Habâbe (öl. 724), İslami dönemdeki Medineli kadın şarkıcıların en eskisi Azze el-Meylâ (öl. 728), Cemîle es-Sulemiyye (öl. 743), Sellâme el-Kass (öl. 748), Sellâme ez-Zerkâ (öl. 753) gibi ünlü şarkıcı kadınların yanı sıra Huleyde, Bulbule, Lezzetu'l-ayş, Akîle, Ferha, Esmâ, Zabye, Ummu Avf gibi kadın şarkıcılar vardı.³⁹ Abbasiler döneminde bu isimlere yenileri, dahası meyhanelerde ve eşrafın düzenlediği çeşitli eğlence meclislerinde şarkı söyleyerek içki içenleri eğlendiren kadın şarkıcılar eklendi. Denilebilir ki bu dönem şairlerinin her birisinin, aşkını terennüm ettiği bir cariyesi veya bir şarkıcı kadın vardır, örneğin Ebû Nuvâs Cinân, Ebu'l-Atâhiye (öl. 826) Utbe, el-Abbâs b. el-Ahnef (öl. 807) Fevz, Sa'îd b. Humeyd (öl. 846) Fadl, Beşşâr b. Burd (öl. 783) Abde adlı sevgilileri için şiirler nazmederler ve bunların çoğunluğu cariyedir. Şarap şiiri nazmeden şairlerin çalgıcı kadınlarla ilişkisini düzenleyen faktör ise bu şairlerin şarap şiirlerinin bestelenerek meyhanelerdeki kadın şarkıcılar tarafından terennüm edilmesidir. Ancak bu cariyeleri diğer dönemlerdeki cariyelerden ayıran en önemli özellik bunların sıradan insanlar değil, şiir nazmeden, şairlerle belâğ bir şekilde yazışan kültürlü kişiler oluşudur ve el-Memûn'un cariyesi Arîb, Ali b. Hişâm'ın cariyesi Muteyyim Safrâ, Muhammed b. Kunâse'nin (öl. 822) cariyesi Denânîr ve en-Nâtîfî'nin cariyesi İnân bunların en meşhurlarıdır. İbnu'l-Mu'tez eserinin sonunda bu cariyelere bölümler ayırmıştır.⁴⁰

Abbasiler dönemindeki bu hayat tarzı ile ilgili bir rivayet, eğer gerçekse ki araştırılmaya muhtaçtır, çok ilginçtir. Bu rivayete göre bu dönemde çok yaygınlaşan içki ve eğlencenin haramlığı ya da helalliği konusunda Hicaz (kastedilen kişi İmam Şâfiî'dir) ve Irak (kastedilen kişi

³⁷ el-Câhiz, *et-Tâc fî ahlâki'l-mulûk*, s. 151.

³⁸ Ahmed Emîn, *Duha'l-islâm*, I, 184-185.

³⁹ Kılıçlı, *Sadru'l-islam ve Emeviler Devrinde Gmâ*, s. 135-142.

⁴⁰ İbnu'l-Mu'tez, *Tabakâtu's-su'arâ*, s. 421-427.

İmam Ebû Hanîfe'dir) fukahası ihtilafa düşmüş, insanlar da bu ihtilaftan yararlanmışlar, hatta içkiyi Irak fukahasının görüşüne göre içip, Hicaz fukahasının görüşleri doğrultusunda da eğlence hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Endülüslü şair İbn Abdirabbihî (öl. 939) bir şiirinde bu duruma şöyle işaret eder:

دِينُنَا فِي السَّمَاعِ دِينَ مَدِينَةٍ وَفِي شُرْبِنَا الشَّرَابَ عِرَاقِي

“Müzik ve eğlence konusunda dinimiz Medine dini, içki içme hususundaki dinimiz ise Irak dinidir.”⁴¹

Bir başka şair de bu durumu bir şiirinde şöyle dile getirmektedir:

رَأَيْتُهُ فِي السَّمَاعِ رَأْيَ حِجَازِيٍّ وَفِي الشَّرَابِ رَأْيَ أَهْلِ الْعِرَاقِ

“Dinleme hakkındaki görüşü Hicaz görüşü, içme hususunda ise Irak halkının görüşüdür.”⁴²

İbnu'r-Rûmî (öl. 896) bir şiirinde şarap ile nebiz arasındaki fark hususunda tereddüde düşen İslam hukukçularının bu tereddüdünden istifade edeceğini ve şarabı çekinmeden içeceğini açıklar, şairin konu ile ilgili şiiri şöyledir:

أَبَاحَ الْعِرَاقِيُّ النَّبِيذَ وَشُرْبَهُ وَقَالَ: حَرَامَانَ الْمُدَامَةِ وَالسُّكْرِ
وَقَالَ الْحِجَازِيُّ الشَّرَابَانَ وَاحِدًا فَحَلَلْتُ لَنَا بَيْنَ اخْتِلَافِهِمَا الْحَمْرُ
سَأَخُذُ مِنْ قَوْلَيْهِمَا طَرَفَيْهِمَا وَأَشْرَبُهَا، لَا فَارِقَ الْوَاوَزِ الْوِزْرُ!

“İraklı İslam hukukçusu nebizi ve nebiz içmeyi mübah gördü ve şarap sarhoşluğunun haram olduğunu söyledi,

Hicazlı İslam hukukçusu ise her iki içeceğin de aynı olduğunu söyledi, böylece ikisinin sözü arasından bize şarabın helal olduğu hususu göründü,

Ben de artık her ikisinin sözünün birer tarafını alacağım ve şarabı içeceğim, böylece günah, günahlıyı terketmesin.”⁴³

⁴¹ İbn Abdirabbihî, *Dîvân*, s. 125. Ayrıca bkz. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kura'd-dayf*, II, 10; es-Se'âlibî, *Yetîmetu'd-dehr*, II, 10.

⁴² er-Râğib el-İstehânî, *Muhâdarâtu'l-udebâ*, II, 669.

Göründüğü kadarıyla rindâne duygu ve düşüncelere sahip şairler, düşündükleri biçimde yaşayabilmek için her fırsatı değerlendirmektedir. Yahyâ b. Ziyâd el-Hârisî'nin (öl. 776) aşağıdaki şiiri, bu dönemdeki rind şairlerin içkiye düşkünlüklerinin boyutlarını göstermesi açısından ilginçtir:

أَعَاذِلُ لَيْتَ الْبَحْرِ حَمْرٌ وَلَيْتَنِي مَدَى الدَّهْرِ حُوتٌ سَاكِنٌ لُجَّةَ الْبَحْرِ
فَأُضْحِجِي وَأَمْسِي لَأُفَارِقُ لُجَّةً أُرْوِي بِهَا عَظْمِي وَأُشْفِي بِهَا صَدْرِي
طَوَالَ اللَّيَالِي، لَيْسَ عَنِّي بِنَاضِبٍ وَلَا نَاقِصٍ حَتَّى أَسَاقَ إِلَى الْحُشْرِ

“Ey beni kımayan kişi, keşke deniz şarap olsa ve keşke ben de hayatım boyunca denizin sığ yerinde yaşayan bir balık olsaydım,

O sığ yeri terk etmeden orada sabahlayıp akşamlasaydım, orada kemiklerimi sulasaydım ve orada gönlümü ferahlatsaydım,

Geceler boyu; ben mahşer yerine götürülünceye kadar ne kurusaydı o deniz ne de çekilseydi.”⁴⁴

Dönemin şairlerinden el-Huseyn b. ed-Dahhâk'a (öl. 846) göre ise hayat sevgili, içki ve eğlenceden ibarettir:

أَلَا إِنَّمَا الدُّنْيَا وَصَالٌ حَبِيبٍ وَأَخَذَكَ مِنْ مَشْمُولَةٍ بِنَصِيبٍ
وَعَيْشُكَ بَيْنَ الْمُسْمِعَاتِ مُتَمَّعًا بِفَتْنَيْنِ مِنْ عَرْفٍ وَشَدْوٍ مُصِيبٍ
وَأُنْسٌ وَإِنْسَانٌ تَلَدُّ بِفُرْبِهِ وَتَذَلُّهُ مَعْشُوقٍ وَتَوْمٌ رَقِيبٍ

“Dikkat et, dünya ancak sevgiliye kavuşman, kuzey rüzgârına bırakılarak soğutulmuş şaraptan nasibini alman,

Çalgı ve çalgıcıların namelerinden oluşan iki sanatla, şarkı söyleyen kadınlar arasında zevk alarak yaşamın,

Kendilerine yakın olmaktan hoşlandığın melekler ve insanlar, sevgilinin sana sunduğu bağışlar ve seni gözetleyen gözetleyicinin uykusundan ibarettir.”⁴⁵

⁴³ İbnu'r-Rûmî, *Dîvân*, II, 61; er-Râğib el-İsfehânî, *Muhâdarâtu'l-udebâ*, II, 670; en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 102.

⁴⁴ en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 94.

⁴⁵ en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 94.

Bu ortamın oluşmasında etkili olan bir diğer faktör ise Abbasiler döneminde oluşan özgürlük atmosferi idi. Böylece şairler şiirlerinde şarabı, içenin ruhundaki etkisini, sarhoşları ve davranışlarını, sâki ve sâkiyeleri, içki dostlarını, kadehleri, şarabın renk ve kokusunu daha önce görülmemiş bir ustalıkla tasvir edip bu türe yeni manalar katarak yaratıcılık gösterdiler. Bu tasvirler daha sonraki dönemlerde Ebû Temmâm (öl. 845), el-Buhturî (öl. 897), İbnü'r-Rûmî ve diğer şairlerce de sürdürüldü.

Şarap tasviri konusunda ilk çığırı açan kişiler cahiliye döneminde el-A'sâ, Emeviler döneminde el-Ahtal ve el-Velîd gibi şahsiyetler ise de, Ebû Nuvâs bu türün tartışmasız lideri sayılır. Sürekli içki içen ve ona taparcasına bağlanan Ebû Nuvâs adeta "Hamr" adıyla bütünleşmiştir. Toplumsal kurallara da bir başkaldırının açıkça görüldüğü rindâne hayat tarzına sahip Ebû Nuvâs, bu dönemde hâkim olan serbesti ve hoşgörü atmosferinden de yararlanarak, ismini zikretmekle kulaklarına, görmekle gözlerine, dokunmakla eline, tatmakla ağzına, koklamakla da burnuna şarabın lezzetini tattırmak istercesine sakiye şöyle der:

أَلَا فَاسْتَقِنِي حَمْرًا وَقُلْ لِي هِيَ الْحَمْرُ وَلَا تَسْقِنِي سِرًّا إِذَا أَمَكَنَ الْجَهْرُ
فَمَا الْعَيْشُ إِلَّا سَكْرَةٌ بَعْدَ سَكْرَةٍ فَإِنْ طَالَ هَذَا عِنْدَهُ قَصَرَ الدَّهْرُ
وَمَا الْعَيْشُ إِلَّا أَنْ تَرَانِي صَاحِبًا وَمَا الْعَيْشُ إِلَّا أَنْ يُتَعَتِعَنِي السُّكْرُ
فَبُخِّ بِاسْمِ مَنْ تَهَوَّى، وَدَعْنِي مِنَ الْكَيْ فَلَا خَيْرَ فِي اللَّذَاتِ مِنْ دُونِهَا سِئْرُ
وَلَا خَيْرَ فِي فَتْكِ بِدُونِ مُجَانَةِ وَلَا فِي مُجُونِ لَيْسَ يَتَّبِعُهُ كُفْرُ

"Bana şarap sun ve de ki: "Bu şaraptır". Açık açık vermen mümkün iken gizli verme.

Gencin hayatı sarhoşluktan sonra yine sarhoş olmaktır. Bu sarhoşluğu ne kadar uzarsa, zaman onun yanında o kadar kısalmır.

Beni ayılmış görmenden başka sahtekârlık, sarhoşluğun beni sarsmasından başka ganimet yoktur.

Sevdiren Allah'ın adına! Açık ol ve bana kinayeli söz söyleme, zira üstü örtülü lezzetlerde pek tat yoktur.

Yine, içinde hayâsızlık bulunmayan ahlaksızlıkta ve küfre kadar varmayan edepsizlikte de pek tat yoktur.”⁴⁶

Ebû Nuvâs’ın şiirlerinde Bağdat ve çevresindeki meyhanelerin hemen hemen tamamının ismi zikredilmiş, Ebû Nuvâs güzel şarabı olduğu söylenen hiçbir yeri anmadan ve oranın şarabını tasvir etmeden geçmemiştir. Onun nazarında klasik “sevgilin çadırı, kalıntılar ve izler üzerinde ağlamak” ve “yurdundan kalkıp göçen Selmâ ve Lübnâ’yı aramaktan” artık ortadan kalkmış eski bir meyhaneyi ve nedimlerini terennüm etmek daha iyidir. Bunu şair şöyle dile getirir:

لَا تَبْكُ لَيْلَى وَلَا تَطْرَبُ إِلَى هِنْدٍ وَأَشْرَبْتُ عَلَى الْوَرْدِ مِنْ حَمْرَاءِ كَالْوَرْدِ
كَأَسَاءَ إِذَا انْحَدَرْتُ فِي حَلْقِي شَارِبَهَا أَجَدْتُهُ حُمْرَتَهَا فِي الْعَيْنِ وَالْحَدِّ
فَالْحُمْرُ يَأْفُوتُهُ وَالْكَأْسُ لَوْلُؤُهُ مِنْ كَفِّ جَارِيَةٍ مَمْشُوقَةِ الْقَدِّ
تَسْقِيكَ مِنْ عَيْنِهَا حَمْرًا وَمِنْ يَدِهَا حَمْرًا فَمَا لَكَ مِنْ سُكْرَيْنِ مِنْ بُدِّ
لِي نَشْوَتَانِ وَلِلنُّدْمَانِ وَاحِدَةٌ شَيْءٌ خَصَّصْتُ بِهِ مِنْ بَيْنِهِمْ وَحَدِي

“Ne Leyla’ya ağla, ne de Hind’e üzül, gül gibi kırmızı şarap iç.

İşte şarap, boğazdan aşağı indiğinde içenin gözlerine ve yanaklarına kendi kırmızılığını verir.

Servi boylu bir cariye elinde şarap yakut, kadeh ise incidir.

Ki, o cariye sana bir yandan gözleriyle, bir yandan da eliyle şarap içirir, bu durumda artık senin iki kere sarhoş olman kaçınılmazdır.

Benim iki keyfim var, içki arkadaşlarım için ise tek keyif; benim keyfim ise içki arkadaşlarım arasında sadece bana tahsis edilmiş bir keyiftir”⁴⁷

Ebû Nuvâs, yaşam tarzı konusunda da kimsenin kınamasına aldırmaz, kendisini kınayanlara da şöyle cevap verir:

أَعَاذِلُ مَا عَلَى وَجْهِهِ قُتُومٌ وَلَا عَرَضِي لِأَوَّلِ مَنْ يَسُومُ
يُقْضَى لِي عَلَى الْفَتَيَانِ أَيْ أَيْبَتْ فَلَا أَلَامَ وَلَا أَلِيمَ

⁴⁶ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 242.

⁴⁷ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 180.

أَعَاذِلْ إِنْ يَكُنْ بُرْدَايَ رَتْماً فَلَا يَغْدِمُكَ بَيْنَهُمَا كَرِيمٌ
شَقِمْتُ مِنَ الصَّبَا وَاشْتَقْتُ مِنِّي كَمَا اشْتَقَّتْ مِنَ الْكَرِيمِ الْكُرُومُ

“Ey kınayıcı, ne yüzüm asık, ne de namusum ilk paha biçene âmade!

Kınanmadan ve kınamadan yastığa baş koymam beni üstün kılar delikanlılar içinde.

Ey beni kınayan kişi, eğer hırkam eski ise de, içinde soylu (kerîm) bir kimse de yok değil ya.

Ben aşktan türemişimdir, aşk da benden, tıpkı cömertlikten (keremden) üzüm bağlarımın (el-kurûm kelimesinin) türediği gibi.”⁴⁸

Onun, kendisini kınayanlara karşı söylediği en güzel şiirlerinden biri şöyledir:

دَعُ عَنْكَ لَوْمِي فَإِنَّ اللَّوْمَ إِغْرَاءُ وَدَاوِي بِالَّتِي كَانَتْ هِيَ الدَّاءُ
صَفْرَاءُ لَا تَنْزِلُ الْأَحْزَانُ سَاحَتَهَا لَوْ مَسَّهَا حَجْرٌ مَسَّتْهُ سَرَاءُ
فَقُلْ لِمَنْ يَدَّعِي فِي الْعِلْمِ فَلَسَفَةٌ: حَفِظْتَ شَيْئًا وَعَابَتْ عَنْكَ أَشْيَاءُ
لَا تَحْظُرِ الْعَفْوُ إِنْ كُنْتَ امْرَأً فَإِنَّ حَظْرَكَ فِي الدِّينِ إِزْرَاءُ

“Bırak beni kınamayı, gerçekte kınama bir teşviktir, sen beni dert olanla tedavi et.

Sarı şaraptır o, hüznler giremez onun alanına, bir taş dokunsa o şaraba mutluluklar dokunur o taşa.

Bilim adına felsefe iddiasında bulunan kişiye de ki: Bir şey elde ettin, ama çok şey kaçırdın,

Eğer gerçekten adamsan affa engel olma, çünkü senin affı engellemen dinde ayıplanacak bir husustur”.⁴⁹

Ebû Nuvâs’ın en güzel şarap şiirlerinden biri şöyledir:

يَا شَقِيقَ النَّفْسِ مِنْ حَكْمٍ نِمْتُ عَنْ لَيْلِي وَمِمْ أَمِّ

⁴⁸ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 538.

⁴⁹ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 7-8.

فَاشْقِي الخُمْرَ الَّتِي اخْتَمَرْتُ بِخِمَارِ الشَّيْبِ فِي الرَّحِمِ
 نَمَّتْ انصَافَاتِ الشَّبَابِ لَهَا بَعْدَمَا جَازَتْ مَدَى الهَرَمِ
 فَهِيَ لِلْيَوْمِ الَّذِي بُرُكْتُ وَهِيَ تَرْبُ الدَّهْرِ فِي الْقَدَمِ
 عَتَمْتُ حَتَّى لَوْ اتَّصَلْتُ بِلِسَانٍ نَاطِقٍ وَقَفَمِ
 لَا أَحْبَبْتُ فِي الْقَوْمِ مَائِلَةً نَمَّ فَصَّصْتُ قِصَّةَ الْأَمَمِ
 فَزَعَّتْهَا بِالْمِرَاحِ يَدٌ حُلِقْتُ لِلْكَأْسِ وَالْقَلَمِ
 فِي نَدَامَى سَادَةِ نُجُوبِ أَحَدُوا اللَّذَاتِ مِنْ أَمَمِ
 فَتَمَشَّيْتُ فِي مَفَاصِلِهِمْ كَتَمْتِ السُّيُوفِ الْبُرُءِ فِي السَّمَمِ
 فَعَلْتُ فِي الْبَيْتِ إِذْ مُرَجْتُ مِثْلَ فِعْلِ الصُّبْحِ فِي الظُّلَمِ
 فَاهْتَدَى سَارِي الظَّلَامِ بِهَا كَاهَتِ دَاءَ السُّفْرِ بِالْعَلَمِ

“Ey Hakem kabilesine mensup can dostum, sen Leyla’yı unutup uyudun, bense uyumadım,

Rahimde (kadehe ilk döküldüğünde, üzerinde oluşan beyaz kabarcıklar nedeniyle) yaşlılık örtüsünü örtünmüş şarabı sun bana,

Orada (kadehin içinde) gençlik tekrar geri geldi ona, yaşlılık dönemini geçirdikten (beyaz köpükler gidip berraklaştıktan) sonra.

O şarap –ki eskilik hususunda zamanın akranıdır- eskitilmiştir fiçimin ağzı açılıp kadehe döküleceği gün için,

-Öyle ki, konuşan bir dili ve ağzı olsa, topluluğun içinde ayağa kalkıp eski milletlerin öyküsünü anlatır.

Onu kadeh ve kalem için yaratılmış bir el, içine su katarak sakinleştirdi, Zeokleri yakınlarından alan seçkin ve saygın içki dostları içinde,

O da onların eklemleri içinde ilerledi, şifanın hastalığın içinde ilerlediği gibi.

Su ile karıştırıldığında, evde sabahın karanlığına yaptığımı yaptı (evi aydınlattı),

Böylece karanlıkta yürüyen kimse, yolcuların yol üzerindeki işaretlerle yolunu bulduğu gibi, kendi yolunu buldu.”⁵⁰

Onun şarap tasviri konusunda (س : Sîn) kafiyeyle meşhur bir şiiri vardır ki, bu meşhur şiir Helmut Ritter tarafından manzum olarak Almancaya tercüme edilmiştir ve Rus âlim I. Kraçkovsky tarafından buna ayrı bir etüt hasredilmiştir. Bu meşhur şiirin bazı beyitleri şöyledir:

وَدَارِ نَدَامَى عَطَّلُوهُمَا، وَأَذْبُكُوا، هَا أَثَرٌ مِنْهُمْ جَدِيدٌ وَدَارِسُ
مَسَاجِبُ مِنْ جَرِّ الرَّفَاقِ عَلَى النَّرَى وَأَضْعَاثُ رَيْحَانٍ جَنِيٍّ وَيَابِسُ
حَبَسْتُ بِهَا صَحْبِي وَجَدَدْتُ عَنْهُمْ وَإِنِّي عَلَى أَمْنَالٍ تِلْكَ لِحَابِسُ
أَقَمْنَا بِهَا يَوْمًا، وَيَوْمًا، وَتَالِئًا، وَيَوْمًا لَهُ يَوْمُ التَّرْحُلِ حَامِسُ
نُدَارُ عَلَيْنَا الرَّاحُ فِي عَسْجَدِيَّةٍ حَبْنَهَا بِأَنْوَاعِ النَّصَاوِيرِ فَارِسُ
فَرَارَتْهَا كِسْرَى، وَفِي جَنَابَتِهَا مَهَى تَدْرِبُهَا بِالْقِسِيِّ الْقَوَارِسُ
فَلِلْحَمْرِ مَا زُرْتُ عَلَيْهِ جُيُوبُهَا، وَلِلْمَاءِ مَا دَارَتْ عَلَيْهِ الْقَلَانِسُ

“Nedimlerin gece terk edip boşalttıkları evde yeni ve eski izler var onlardan,

Orada şarap tulumlarının nemli toprak üzerinde çekilmesinden kalan izler var, taze ve kurumuş reyhan demetleri var,

Arkadaşlarımı orada alıkoyup onlarla anıları yeniledim, ben bu gibi durumlarda onları elbette alıkoyarım,

Orada arkadaşlarımla bir gün, iki gün, üç gün kaldım, nihayet beşinci gün oradan ayrıldık,

Şarap bize, İranlıların çeşitli resimlerle süsledikleri altın kadeh içinde sunuluyordu.

Bu kadehin altında Kistrâ'nın resmi, çevresinde ise süvarilerin oklarla avlamaya çalıştıkları bir yaban ineği resmi vardı.

Sakiler, kadehteki süvari resimlerinin boyun hizasına kadar şarap koyup sonra başlarını aşmıcaya kadar su dolduruyorlardı.”⁵¹

⁵⁰ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 537.

⁵¹ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 361; Yanık, *Arap Şiirinde Tasvir*, s. 266.

Ebû Nuvâs'a

دَعِ الْمَسَاجِدَ لِلْعِبَادِ تَسْكُنُهَا وَطِفْ بِنَا حَوْلَ حَمَارٍ لَيْسَقِينَا
مَا قَالَ رَبُّكَ "وَيْلٌ لِلَّذِينَ سَكِرُوا" وَلَكِنْ قَالَ "وَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَا"

"Mescitleri bırakın, kullar orada ikamet etsin, bizi meyhanecinin etrafında tavaf ettirin ki bize içki sunsun,

Rabbin 'Veylun lillezîne sekirû= Sarhoş olanlara yazıklar olsun' demiştir, fakat 'Veylun lilmusallîn= Namaz kılanlara yazıklar olsun' demiştir." şeklinde bir şiir nisbet ediliyorsa da –ki bu şiire divanında ya da edebi kaynaklardan herhangi birinde rastlayamadık- gerçekte onun Allah inancı taşıyan bir rind olduğu görülür. Yukarıdaki beyit, edebiyatımızdaki Bektaşî fıkralarını andırmakta, namaz kılmayan beктаşinin "Lâ tek-rabû's-salâte= Namaza yaklaşmayın" ayetini delil gösterip ayetin kalan kısmını oluşturan "ve entum sukârâ= Sizler sarhoş iken" cümlesini göz ardı edişini hatırlatmaktadır.

Ebû Nuvâs'ın Allah'a inandığını, ona yalvardığını, ondan af dilediğini ve rahmetinden ümidini kesmediğini gösteren birçok şiiri vardır. Bu şiirlerinden biri şöyledir:

يَا رَبِّ إِنَّ عَظَمَتَ دُنُوبِي كَثُرَةً فَلَقَدْ عَلِمْتُ بِأَنَّ عَفْوَكَ أَعْظَمُ
إِنْ كَانَ لَا يَرْجُوكَ إِلَّا الْمُحْسِنُونَ فَبِمَنْ يَلُودُ وَيَسْتَجِيرُ الْمُجْرِمُ
أَدْعُوكَ رَبِّ، كَمَا أَمَرْتَ، تَضَرُّعًا فَإِذَا رَدَدْتَ يَدِي فَمَنْ ذَا يَرْحُمُ
مَا لِي إِلَيْكَ وَسِيلَةٌ إِلَّا الرَّجَا وَحَمِيلُ عَفْوِكَ، تُمْ أَيُّ مُسْلِمٍ

"Rabbim! Her ne kadar günahlarım artıp çoğalmışsa da, senin affının daha büyük olduğunu biliyorum.

Eğer sadece günahsız kimseler senin lütfunu diliyorsa, günahkâr kime sığınıp korunma ve eman isteyecek?

Rabbim! Emrettiğin şekilde sana el açıp yalvarıyorum, eğer sana açılan elimi reddedersen kim merhamet edecek?

Benim sana ulaşabileceğim bir yolum yoktur, senin affına umut bağlamaktan ve senin güzel affından başka. Nihayetinde ben de bir Müslüman'ım."⁵²

5- Şarap Tasvirleri

Cahiliye şiirinde şarap tasviri, atlâl adı verilen ve sevgilinin terk ettiği yurdun kalıntıları üzerinde oturup ağlanması şeklinde kendini gösteren tarz gibi bir gelenek olup, ancak bu tarzın aksine, kasidede uzun uzadıya işlenen bir husus değildir. Aksine bu tasvir şairin esas konuya geçmek için kullandığı arızî bir konudur ve bunu medih, hiciv, fahr gibi esas konular takip eder. Bazı şairler kasidelerine şarap tasviri ile başlamışlar da bu başlangıç tarzı atlâl geleneğini yıkmak için yeterli olmamıştır. Bu nedenle bu dönemdeki şiirlerde şarabın bütün özelliklerinin işlenmediği, aksine her bir şiirde şarabın ayrı bir özelliğine değinildiği görülür. Cahiliye şairleri şiirlerinde mesela at ve deveyi tasvir ettiği kadar şarabı tasvir etmemiş, medih ve mersiye olduğu gibi bir bütün olarak şaraba özel kaside nazmetmemiştir. Ancak el-A'sâ'nın şiirleri dışında, Evs b. Hacer'in (öl. 620)

وَدَعُ لَمَيْسَ وَدَاعَ الصَّارِمِ اللَّاحِي إِذْ فَنَكَّتْ فِي فَسَادٍ بَعْدَ إِصْلَاحِ

*"Lemyes'e, dik, katı ve kımayıcı biri gibi veda et, çünkü o, önceden arayı düzeltmişken kötülükte ısrar etti"*⁵³ şeklinde başlayan; Adıyy b. Zeyd'in

بَكَرَ الْعَادِلُونَ فِي وَضْحِ الصُّبْحِ حِجْرٌ يَقُولُونَ لِي أَلَا تَسْتَفِيحُ

*"Sabah aydınladığı sırada dostlarım, daha ayılıp uyanmadın mı diye beni hemen kınadılar"*⁵⁴ şeklinde başlayan; Ebû Zueyb el-Huzelî'nin (öl. 645)

أَبَالصُّرْمِ مِنْ أَسْمَاءَ حَدَّثَكَ الَّذِي جَرَى بَيْنَنَا يَوْمَ اسْتَقَلَّتْ رِكَابُهَا

*"Göç için develeri yüklediği gün, aramızda koşan ceylan (ya da uçan kuş) sana Esma hakkında ayrılıktan mı söz etti?"*⁵⁵ şeklinde başlayan; Hassân b. Sâbit'in (öl. 670) de

⁵² Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 587.

⁵³ Evs b. Hacer, *Dîvân*, s. 13-18.

⁵⁴ Adıyy b. Zeyd el-İbâdî, *Dîvân*, s. 76-79.

⁵⁵ *Dîvânu'l-Huzeliyyîn*, I, 70-81.

أَسَأَلْتَ رَسْمَ الدَّارِ أَمْ لَمْ تَسْأَلِ بَيْنَ الْجَوَابِي فَأَلْبَضَّ نَيْعَ فُحْوَمَلِ

“el-Cevelândaki köyler, Şam’daki el-Buday’ dağı ve Havmel arasında, terk edilen yurdun kalıntılarını sorup soruşturdun mu soruşturmadın mı?”⁵⁶ şeklinde başlayan kasidelerini bu hükmün dışında tutmak gerekir. Çünkü adı geçen şairler, söz konusu kasidelerinin ya büyük bir kısmını ya da bütünü şaraba tahsis etmişlerdir.

Cahiliye şairinin şiirlerinde şarap tasvirlerinin konusunu şarabın rengi, saflığı, kokusu, tadı, yıllanmışlığı, kadeh, içki satıcısı, saki, içki arka- daşları, çalgıcı kadın, içki meclisleri, içkinin içen üzerindeki etkisi gibi unsurlar oluşturur. Bu unsurlar daha sonraki dönemlerde şarap tasviri yapan şairlerin şiirlerinde de temel unsurlar olmuştur.

Şarabın renginin tasviri: Cahiliye şairi şarabın kırmızılığını kanın ya da tarhunun kırmızılığına benzetir. Bununla yetinmeyen şair, İmruu’l-Kays’ın (öl. 561) şiirlerinde olduğu gibi, tasvir esnasında kan için de ceylan kanını tercih eder. Şarap testisinin rengi beyazdır ve ağzına bezden bir süzgülü bağlanmıştır.

Dönemin şairlerinden el-A’sâ’ya göre kadehin içinde süzülen siyah şarap, yere yüzükoyun yatan bir siyâhî’dir. Yine el-A’sâ’nın şarabın kırmızılığını tasvir ederken esin kaynağı olarak Andem (tarhun) ve Bakkam (kızılağaç) adı verilen koyu kırmızı renkli ağaçlar da nasibini almaktadır. Bazen şair şarabın kırmızılığını siyaha çalan bir renkle tasvir eder. Amr b. Kulsûm şarabın kırmızılığını safranın rengine benzetir ve

“Şarabı sıcak su katarak sun ki, ona su katıldığında içinde Yemen safranı varmış gibi kıpkırmızı olur”⁵⁷ der.

Yine el-A’sâ şarabın kırmızılığını tarhun ağacının kırmızılığı ile özdeşleştirmektedir:

فَبِتُّ كَأَنِّي شَارِبٌ بَعْدَ هَجْعَةٍ سَخَامِيَّةٍ حَمْرَاءَ تُحْسَبُ عِنْدَمَا

“Dinlendirici bir uykudan sonra andem (bakkam, kızılağaç) ağacı sanılan, kıpkırmızı yumuşak şarabı içen kimse gibi geceledim.”⁵⁸

⁵⁶ Hassân b. Sâbit, *Dîvân*, s. 179-181.

⁵⁷ Amr b. Kulsûm, *Dîvân*, s. 64.

⁵⁸ el-A’sâ el-Kebîr, *Dîvân*, s. 293.

Bir başka şiirinde el-A'sâ şarabın kırmızılığını anlatırken Zubah denilen mantarın çiçeğinin rengine benzetir:

وَسَمُولٍ تَحْسِبُ الْعَيْنُ إِذَا صُقِّتْ وَرَدَّتْهَا نَوْرَ الدُّبُحِ

“Kuzey rüzgârına maruz bırakılarak soğutulmuş öyle bir şarap ki, göz sürüldüğünde onun kırmızılığını Zubah adı verilen mantarın kırmızı çiçeği sanır.”⁵⁹

İmruu'l-Kays'ın şiirinde şarabın kırmızılığı ceylan kanının kırmızılığına benzetilmiştir:

أَنْفٍ كَلَوْنَ دَمِ الْعَزَالِ مُعْتَقٍ مِنْ حَمْرِ عَانَةَ أَوْ كُرُومِ شَبَامِ

“Ceylan kanının rengi gibi, Âne ya da (Yemendeki) Şebâm'ın şarabından, eski ve ilk kez açılıp sunulan şarap.”⁶⁰

Emeviler dönemi şairlerinden el-Ahtal, şarabın rengini tasvir ederken, kırmızı şarabı bir köze benzetir:

فَصَبُّوا عَقَارًا فِي إِنَاءٍ كَأَنَّهَا إِذَا لَمْ حَوْهَا، جُدُوَّةٌ تَتَأَكَّلُ

“Bir kabın içine şarap döktüler, bakıldığında kendi kendini yiyen bir közdü sanki.”⁶¹

el-Velîd b. Yezîd'e göre kadehin içindeki kırmızı şarap bir alevdir:

كَأَنَّهَا فِي زُجَاجِهَا قَابَسٌ تَذُكُو ضِيَاءًا فِي عَيْنِ مُرْتَقِبِ

“Sanki şarap, kadehinin içinde, gözetleyicisinin gözünde ışığı parıldaayan bir ateşten bir şuledir.”⁶²

Ebû Nuvâs da, el-A'sâ gibi, kırmızı şarabın rengini tarhun ağacının kırmızılığı ile özdeşleştirmektedir:

حَتَّى إِذَا عُقِرَتْ سَأَلَتْ سَأَلَاتُهَا فِي فَعْرِ مَعْصَرَةٍ، كَالْعُنْدَمِ الْقَائِي

“Üzüm (şarap) sıkılınca her şeyi sıkacağım diplerine kıpkırmızı andem ağacı(nın suyu) gibi aktı.”⁶³

⁵⁹ el-A'sâ el-Kebîr, *Dîvân*, s. 241.

⁶⁰ İmruu'l-Kays, *Dîvân*, s. 152.

⁶¹ el-Ahtal, *Dîvân*, s. 224.

⁶² el-İsfehânî, *el-Ağânî*, VII, 26.

⁶³ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 605.

Yine Ebû Nuvâs, İmruu'l-Kays gibi, kırmızı şarabın rengini yeni kesilmiş ceylan yavrusunun boğazından akan kana benzetir:

مِثْلَ دَمِ الثَّيَّادِ النَّدِيحِ إِذَا مَا انْسَابَ مِنْهُ عَلَاضِرٍ أَوْ قَطْرًا

“Kesildiğinde kendisinden kan yere akan ya da damlayan ceylanın kanı gibi.”⁶⁴

Ebû Nuvâs’ın başka bir şiirinde, el-Ahtal’da olduğu gibi, şarabı, içenin elinde bir köze benzettiği görülür:

تَيْبَهُ نَدِيمَكَ قَدْ نَعَسَ يَسْتَقِيكَ كَأَسَا فِي الْعَلَسِ
صِرْفًا كَأَنَّ شُعَاعَهَا فِي كَفِّ شَارِبِهَا قَبَسِ

“Uyandır içki arkadaşımı, uykusu gelmiş, sana içki sunsun gece karanlığının açılmasının yaklaştığı vakitte,

Bir içki ki, saçtığı ışıklar onu içenin elinde bir köze benzer.”⁶⁵

Bazen de şairler şarabı beyaz veya sarıya çalan bir renkle de tasvir etmişlerdir. Nitekim el-Ahtal, bir şiirinde şöyle der:

صَهْبَاءٌ قَدْ كَلَفْتُ مِنْ طُولِ مَا خَبَسْتُ فِي مَخْدَعِ بَيْنِ جَنَاتٍ وَأَنْهَارِ
عَذَاءٌ لَمْ يَجْتَلِ الْخَطَّابُ بِهِجَتَهَا حَتَّى اجْتَلَاهَا عِبَادِي بِدِينَارِ

“Bahçelerle ırmaklar arasındaki bir mahzende uzun süre hapsedildiği için, rengi siyaha çalmış beyaz şaraptır o.

Hîreli bir Hıristiyan duvağını bir dinar karşılığında açıncaya dek, taliplerinin duvağını açamadıkları bir bakiredir o.”⁶⁶

Şarap tasvirlerinde şarabın berraklığı da işlenmiştir ve “Karganın gözünden daha berrak” şeklindeki Arap atasözünden mülhem olarak bu berraklık karganın ya da öfkelenerek ibiğini diken horozun gözlerindeki berraklığa benzetilmiştir. el-A’şâ’nın bir şiirinde bu tasvir şöyledir:

وَكَأْسٍ كَعَيْنِ الدِّبِكِ بَاكَرْتُ حَدَّهَا بِغَرَّتْهَا، إِذَا غَابَ عَنِّي بُعَاثُهَا

⁶⁴ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 266.

⁶⁵ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 383.

⁶⁶ el-Ahtal, *Dîvân*, s. 142-143.

“Horzgzözü gibi parlak nice içkiler var ki, ben onları, benimle ortak içmek için bekleyenlerin kaybolduğu bir anda, tek başıma içmişimdir.”⁶⁷

Bu tasvir Adıyy b. Zeyd el-İbâdî'nin şiirinde şöyle işlenir:

ثَلَاثَةَ أَحْوَالٍ وَشَهْرًا مُحَرَّمًا نُضِيءُ كَعَيْنِ الْعُرْفَانِ الْمُحَارِبِ

“Üç yıl ve haram kılınmış bir ay zarfında şarap, savaş ilan eden horozun gözü gibi ışıldayıp aydınlatır.”⁶⁸

Aynı teşbih Ebû Nuvâs'ta da görülür:

لَا تَبْكِيَنَّ عَلَيَّ رَسْمٌ وَلَا طَلَلٌ وَأَفْصِدُ عُقَارًا كَعَيْنِ الدِّيكِ، نَدْمَانِي

“Sevgilinin terk ettiği yurt üzerindeki kalıntılara ağlamayı bırak dostum, horzgzözü gibi parlak şarabı ele al.”⁶⁹

Adıyy b. Zeyd'in başka bir tasvir şiiri şöyledir:

قَدَّمْتُهُ عَلَيَّ سُلَافٍ كَعَيْنِ الدِّ دِيكَ صَفَى سُلَافَهَا الرَّأْوُفِ

“(Cariye, getirdiği) testiği, süzgecin berraklaştırdığı, horozun gözünü andıran halis şarabın üzerine yaklaştırdı.”⁷⁰

el-A'şâ şarabın parlaklığını şu şekilde tasvir eder:

ثُرَيْبُكَ الْقَدَى مِنْ دُوْحَهَا وَهِيَ دُونَهُ إِذَا دَاقَهَا مَنْ دَاقَهَا يَتَمَطَّقُ

“Şarap sana, berraklığı nedeniyle, çöpü kendi altında gösterir, oysa çöp şarabın üstündedir, onu bir kere tadan kişi artık sürekli tadar ve bunun için bütün malını harcar.”⁷¹

el-A'şâ'ya göre şarap, yeni doğmakta veya batmakta olan güneş kadar parlak ve ışık saçıcıdır:

كَأَنَّ شُعَاعَ قَرْنِ الشَّمْسِ فِيهَا إِذَا مَا فَتَّ عَنْ فِيهَا الْحِنَامَا

“Sanki şarapta, doğmakta ya da batmakta olan güneşin kızılığı vardır.”⁷²

⁶⁷ el-A'şâ el-Kebîr, *Dîvân*, s. 83.

⁶⁸ Adıyy b. Zeyd el-İbâdî, *Dîvân*, s. 181.

⁶⁹ Ebû Nuvâs, *Dîvân*, s. 604.

⁷⁰ Adıyy b. Zeyd el-İbâdî, *Dîvân*, s. 78.

⁷¹ el-A'şâ el-Kebîr, *Dîvân*, s. 219.

⁷² el-A'şâ el-Kebîr, *Dîvân*, s. 192.

Yezîd b. Mu'âviye de şarabın berraklığını ve parlaklığını güneşin parlaklığına benzetir:

وَمِثْسُهُ كَرَمِ بُرْجِهَا فَعَرُّ دَهْجَا وَمَطْلَعُهَا السَّاقِي وَمَعْرِئُهَا فَمِي

“Bir üzüm bağının güneşidir o, burcu fıçısının dibi, doğuş yeri saki, batış yeri ise ağzımdır.”⁷³

Kadeh ve diğer eşyanın tasviri: Şarap tasvirlerinden zevk sahibi biri olduğu anlaşılan Antere b. Şeddâd kadehini şöyle tasvir eder:

بُرْجَا حَجَّةٍ صَفْرَاءَ ذَاتِ أُسْرَةٍ قُرَيْتٍ بِأَزْهَرِ فِي الشَّمَالِ مُقَدَّم

“Soldaki ağzı süzgeçli beyaz sürahinin yanında bulunan çizgili sarı kadehle içmişimdir şarabı.”⁷⁴

el-Ahtal siyah şarap tulumlarını siyahi erkeklere benzetir:

أَنَا حُوا فَجَرُوا شَاصِيَاتٍ كَأَنَّهَا رِجَالٌ مِنَ السُّودَانِ لَمْ يَتَسَرَّبُوا

“Develeri çöktürdüler ve şarap dolu tulumları yere yatırıp çektiler, o tulumlar, Sudanlı çıplak erkekler gibiydi.”⁷⁵

Sarhoş tasviri: el-Ahtal, bilincini kaybeden bir sarhoşu şöyle tasvir eder:

صَرِيحٌ مُدَامٍ يَرْفَعُ الشَّرْبُ رَأْسَهُ لِيَحْيَا، وَقَدْ مَاتَتْ عِظَامٌ وَ مَفْصَلٌ
نُهَادِيهِ أَحْيَانًا وَ حِينًا نُجْرُهُ وَمَا كَادَ إِلَّا بِالْحُشَاشَةِ يَغْفَلُ

“Şarabın yıktığı bir sarhoş ki, kemikler ve eklemler ölmüşken, ayakta kalıp yaşaması için dostları başını kaldırır,

Bazen koluna girer, bazen sürükleriz. O neredeyse can kalıntısını hisse-
der.”⁷⁶

el-Ahtal, şarabın, şarap içen kimsenin kemiklerine kadar işleyişini şu beyitte tasvir etmektedir:

تَدِبْتُ دَبِيْبًا فِي الْعِظَامِ، كَأَنَّهُ دَبِيْبٌ بِمَالٍ فِي نَقَا يَتَهَيَّلُ

⁷³ el-İrbilî, *et-Tezkiratu'l-fahriyye*, s. 221.

⁷⁴ Antera b. Şeddâd, *Dîvân*, s. 206.

⁷⁵ el-Ahtal, *Dîvân*, s. 223.

⁷⁶ el-Ahtal, *Dîvân*, s. 223.

“Şarap, karıncaların yıkılmakta olan bir kum tepesinde deprenmeleri gibi, kemiklerin içinde kimildanır durur.”⁷⁷

Yine el-Ahtal’a göre şarap, içen kişinin hüznlerini giderir, onu içen kimse, içtikçe daha çok içmek ister:

وَكَأْسٍ مِّثْلَ عَيْنِ الدِّبْكِ صَرَفٍ تُنْسِي الشَّارِبِينَ هَذَا الْعُقُولَا
إِذَا شَرِبَ الْقَيْ مِنْهَا ثَلَاثًا بَعِيرِ الْمَاءِ حَاوَلَ أَنْ يَطُولَا

“Horozun gözü gibi parlak sek şarap, kendisini içenlerin düşüncelerini unutturur,

Delikanlı bu şaraptan su katmaksızın üç kadeh içti mi içinde bulunduğu zamanın (ya da içkisinin etkisinin) daha da uzun olması için çaba harcar.”⁷⁸

Emeviler dönemi şairlerinden Abdurrahmân b. Sîhân, el-Velîd b. Yezîd ile birlikte içtikten sonra düştüğü sarhoşluk durumunu şöyle anlatır:

بَاتَ الْوَلِيدُ يُعَاطِبُنِي مُشْعَشَعَةً حَتَّى هَوَيْتُ صَرِيحًا بَيْنَ أَصْحَابِي
لَا أَسْتَطِيعُ نُهوضًا إِنْ هَمَمْتُ بِهِ وَمَا أَنْهَنَهُ مِنْ حَسْوٍ وَتَشْرَابِ
حَتَّى إِذَا الصُّبْحُ لَاحَتْ لِي جَوَائِثُهُ وَلَيْتُ أَسْحَبُ نَحْوَ الْقَوْمِ أَتَوَّابِي
كَأَنِّي مِنْ حُمَيَّا كَأَسِهِ جَمَلٌ صَحَّتْ قَوَائِمُهُ مِنْ بَعْدِ أَوْصَابِ

“el-Velîd bana sıcak su katılmış şarabı sunarak geceledi, sonunda dostlarım arasında yere kapandım sarhoşluktan,

Uğraşsam da ayağa kalkamıyordum, bir yandan da yudum yudum içmeme engel olamıyordum,

Sonunda sabahın belirtileri görüldüğünde dostlarıma doğru elbisemi çekip toparlanmaya çalıştım,

Sanki bir deveydim ben içkinin tesiriyle önce güçsüz düşüp sonra da bedeninin her bir yanını iyileşmeye başlayan.”⁷⁹

⁷⁷ el-Ahtal, *Dîvân*, s. 224.

⁷⁸ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, VIII, 307; İbn Hamdûn, *et-Tezkiratu'l-hamdûniyye*, V, 190; el-Kuraşî, *Hamâsetu'l-Kuraşî*, s. 87.

⁷⁹ el-İsfehânî, *el-Ağânî*, II, 253; el-Kuraşî, *Hamâsetu'l-Kuraşî*, s. 87.

İçki arkadaşı ve saki tasvirleri: İbnu'l-Mu'tez içki içenlere hizmet eden ve onların arasında dimdik ayakta duran sakileri Arap alfabesindeki elif (ل) harfine benzetmektedir:

نَدَامَى فِي شَبَابٍ وَ حُسْنٍ أَتَلَقْتُ مَا هُمْ نُفُوسٌ كِرَامٌ
بَيْنَ أَفْدَانِهِمْ حَدِيثٌ قَصِيرٌ هُوَ سِحْرٌ وَمَا عَدَاهُ كَلَامٌ
وَكَأَنَّ السُّقْمَاءَ بَيْنَ النَّدَامَى أَلْفَاتٌ عَلَى سُطُورٍ قِيَامٌ

“Benim içki arkadaşlarım genç ve güzel delikanlılardır, onların cömert ruhları mallarını bu uğurda yok etmiştir,

Kadehleri arasında kısa sohbetler vardır, bu kadehler arasındaki sohbetler bir büyüdür, söz dedikleri bundan geri kalanlardır,

İçki dostlarım arasında sakiler, adeta satırlar üzerinde dimdik ayakta duran elif harfleri gibidir.”⁸⁰

6- Şarap İçin Kullanılan İsimler⁸¹

İçildiği zamana göre adlandırılışı: (الصَّبُّوح): sabahleyin içilen şarap; (القَيْل): Öğlen içilen şarap; (العَبُوق): Akşam içilen şarap; (التَّغْلِيْس): Gecenin en karanlık anında şarap içilmesi; (الجَاشِرِيَّة): Seher vaktinde içilen şarap; (التَّمَهُق): Gün boyu içki içilmesi;

Eskiliğine göre adlandırılışı: Uzun süre bekletilmiş ve eskimiş şarap için şu isimler kullanılmıştır: (الْحَنْدَرِيْس), (الرَّحِيْق), (العَاتِق) ve (العَتِيْق), (لَعَانِسَة), (العَجُوز), (المَعْتَقَة), (المِدَامَة) ve (المِدَام), (العُقَارِيَّة) ve (العُقَار).

Fıçımın ilk açılışında içilen şarap için şu isimler kullanılmıştır: (الأُنْف), (السُّلَافَة) veya (السُّلَاف), (التَّاحُون), (العُنْفُون), (الرَّحَاق) ya da (الرَّحِيْق), (الْحُرْطُوم).

Sek şarap için kullanılan isimler şunlardır: (صُرَاح) ve (صُرَاحِيَّة), (الطَّلَاء), (صَفُو), (الفِصَال).

⁸⁰ İbnu'l-Mu'tez, *Dîvân*, s. 408; en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 23.

⁸¹ Bu isimler ve tanımları için bkz. en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, IV, 84-85; en-Nevâcî, *Halbetu'l-kumeyt*, s. 5-8; Bâdiye Huseyn Haydar, *el-Hamr fi'l-hayâti'l-câhiliyye ve fi's-ş-ri'l-câhili*, s. 171-203.

Az ya da çok su ile karıştırılmış şarap için şu isimler kullanılmıştır: (الشَّمُوس), (النُّطَافَة) ve (النُّطَاف), (المُقَطَّب), (المُعْرَق), (المَشْعُشَعَة), (المَرْوَح), (العَسِيفَة).

Rengine göre şaraba şu isimler verilmiştir: Kırmızı şarap: (الْحِرْزِيَال), (الأَرْجُوَانِيَّة); Siyah ya da siyaha çalan şarap: (الكُمَّيْت), (الْحَمْرَاء), (المِرْمَع), (المِدْمَاة), (الْوَزْدَة); Sarı şarap: (الصَّفْرَاء), (الزَّرْجُون); Beyaz şarap: (الصَّهْبَاء), (الأَفْهَقُ).

Lezzetine göre şaraba şu isimler verilmiştir: Leziz ve yumuşak içimli şarap: (الطَّلَنَة), (المِصْطَار), (المِرَاء), (المِرَاءَة), (المَاذِيَّة), (السَّهْوَة), (السَّلْسَال), (السَّلْسَلَة); Ekşi şarap: (الْحَمْطَة), (الْحَلَّة), (الْحَادِقَة), (الْبَسِيْلَة).

İçen kimsenin bedensel ve ruhsal yapısında meydana getirdiği değişikliklere göre şaraba şu isimler verilmiştir: İçen kimse içtikten sonra hatalar yapabildiği için (الْحَمْمُ); içen kimsenin başını döndürdüğü ve çarptığı için (الرَّيَاح) ve (الرَّاح); içene rahatlık verdiği için (الْحَمْفِيَّة); içene hâkim olamaz hale getirdiği için (الشَّمُوس); akla ve düşünceye hâkim olduğu için (الشَّمُول); soğuk olup kişinin ateşini aldığı için (الْقَرْف); içen kimsenin yemek iştahını kestiği için (الْقَهْوَة); içen kimseye keyif verdiği için (الْمَدَام); içen kimseye bazı şeyleri unutturduğu için (النَّسَاء) veya (النَّسِيء).

Üretildiği veya temin edildiği yere nisbetle şaraba şu isimler verilmiştir: (عَدْرِيَات): Ederîat şarabı, Şamda yer ismi), (عَدْرِيَات): Ederîat şarabı, Haleb'in güneyinde köy ismi), (بَابِلِيَّة): Babil şarabı, (بَانِيَا): Banikya şarabı, (كُفَّة): Kufe'de yer ismi), (بُصْرَى): Busrâ şarabı, Şam'da yer ismi), (بَيْتِ رَأْس): Beytu Ra's şarabı, Haleb'de yer ismi), (بَنَاتُ مُشَيِّع): Benâtu muşeyya' şarabı, Şam'da köy ismi), (بَيْسَان): Beysan şarabı, Ürdünde yer ismi), (حَمْرُ حَدْرِيَّة): Herhangi bir meyhaneden satın alınan şarap), (حَمْرُ حُدَيْجِيَاء): Hudeycâ şarabı, Şam'da yer ismi), (حَمْرُ حُسْرَوَانِي): Hüsrevşah şarabı), (شَامِيَّة): Şam şarabı),

(*صَحْرَحْدِيَّة*): Sarhad şarabı, Havran'da köy ismi), (*صَحْرُ كُرُومِ شِبَام*): Sibâm bağlarının şarabı), (*عَائِيَّة*): 'Âne şarabı), (*صَحْرُ مَأَب*): Muâb şarabı, Şam'da köy ismi), (*مَقْدِي*): Makad şarabı, Şam'da köy ismi), (*قَاصِرِين*): Kâsirîn şarabı), (*دَمُ الْعَنْفُود*): Bağların kızı);

Şarap için şu isimler de kullanılmıştır: (*المِثْمُولَة*): Kuzey rüzgârına maruz bırakılarak soğutulmuş şarap), (*النَّاطِل*): Fıçının dibinde kalan şarap), (*السَّبَاء*) veya (*السَّبِيَّة*): Satın alınan şarap), (*الرَّازِي*): Rezaki adı verilen parmak üzümü şarabı), (*أُمُّ زَنْبُق*): Zambağın annesi), (*أُمُّ الْخَلِّ*): Sirkenin annesi), (*بِنْتُ الْكُرُوم*): Bağların kızı); (*دَمُ الْعَنْفُود*): Salkım kanı);

Şarap için kullanılan, Farsça ya da Rumca'dan Arapçaya geçen bazı muarab isimler de şunlardır: (*الْبَيْتُح*), (*البَادِق*), (*الرَّسَاطُون*), (*الإِسْفَنْط*) veya (*الْفَيْهَج*), (*الدَّرِّيَاة*).

7- Sonuç

Abbasiler dönemi şairleri şarap şiirlerinde daha önceki şairlerden alıntılar yapıp taklitte buldukları gibi, yeni anlamlar ve terimler de ilave etmişlerdir ve bu şairlerin en önemlisi Ebû Nuvâs'tır. Her ne kadar kendisinden önceki şairlerden, özellikle de Emevi halifesi el-Velîd b. Yezîd'in şiirlerinden etkilenmiş ve bu şairlerin kullandığı manaları da şiirlerinde kullanmış ise de, kendisinden önceki şairlerin yeraltından külçe altın madenini çıkardıklarını, Ebû Nuvâs'ın bu külçe altını topraktan arındırdığını, el-A'shâ, Amr b. Kulsûm, el-Ahtal ve diğer şairlerin bu husustaki çabalarının Ebû Nuvâs'ın çabalarıyla birleştirilmesi sonucu Arap Edebiyatında şarap şiirlerinin en mükemmel şekline ulaştığını söylemek mümkündür.

Cahiliye dönemi şairlerinden el-A'shâ, Tarafa b. el-Abd, Adıyy b. Zeyd, Emeviler döneminden el-Velîd b. Yezîd, Yezîd b. el-Velîd, el-Ukayşir, Ebu'l-Hindî, Abbasiler döneminden Ebû Nuvâs başta olmak üzere Mut' b. İyâs, el-Huseyn b. ed-Dahhâk, halife İbnu'l-Mu'tez gibi şairler rindane bir hayat tarzı sürdürmüşler ve bunu hamriyat şiirlerinde işlemişlerdir. Abbasiler dönemi şairleri şarap şiirlerinde daha önceki şairlerden alıntılar yapıp taklitte buldukları gibi, yeni anlamlar ve terimler de ilave etmişlerdir ve bu şairlerin en önemlisi Ebû Nuvâs'tır.

Her ne kadar kendisinden önceki şairlerden, özellikle de Emevi halifesi el-Velîd b. Yezîd'in şiirlerinden etkilenmiş ve bu şairlerin kullandığı manaları da şiirlerinde kullanmış ise de, kendisinden önceki şairlerin yeraltından külçe altın madenini çıkardıklarını, Ebû Nuvâs'ın bu külçe altını topraktan arındırdığını, el-A'shâ, Amr b. Kulsûm, el-Ahtal ve diğer şairlerin bu husustaki çabalarının Ebû Nuvâs'ın çabalarıyla birleştirilmesi sonucu Arap Edebiyatında şarap şiirlerinin en mükemmel şekline ulaştığını söylemek mümkündür.

Cahiliye döneminden başlayarak Abbasilerin ilk yüzyılının ortalarına kadar geçen zaman dilimindeki hamriyat şiirlerinin bilinmesi, Klasik Fars ve Türk edebiyatlarının şarabı ve rindane hayat tarzını işleyen şiirlerinin gerek muhteva, gerek içerdiği kelimeler açısından daha iyi anlaşılmasını sağlayacak, bu hususta Klasik Türk Edebiyatı araştırmacılarını her üç edebiyatın birbirini etkilediği yönler hususunda daha geçerli bilgilere ulaştıracaktır.

Bu döneme kadar Arap edebiyatında şarap soyut olarak ele alınmıştır. Ancak şarabın ikinci bir yönü onun manevi yönüdür ve bu yön de daha sonraki dönemlerde Mansûr el-Hallâc (öl. 922), İbnu'l-Fârid (öl. 1235), Muhyiddîn İbn Arabî (öl. 1240), Muhammed b. Abdilcebbâr en-Nifferî (öl. 1309) ve İsmâ'il b. Abdulganî en-Nâblusî (öl. 1730) gibi mutasavvıf şairler tarafından şiirde işlenmiştir. Bu durumda Arap edebiyatında şarabın iki şekilde ele alındığını, somut biçiminin cahiliye döneminden başlayarak Abbasiler dönemine kadar getirilip son şekline ulaştığını ve Abbasiler döneminden sonra yeni dönemdeki şarap şiirlerinin eski dönemlerdeki şiirlerin mana ve lafız açısından bir tekrarından ibaret olduğunu, şarabı soyut bir şekilde ele alan şiirlerin ise İbnu'l-Fârid gibi mutasavvıf şairlerin şiirlerinde ele alınıp bu tarzın günümüze kadar getirildiğini belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

Adiyy b. Zeyd el-İbâdî, *Dîvân*, nşr. Muhammed Cebbâr el-Mu'îd, Bağdat, 1385/1965.

Ahmed Emîn, *Duha'l-islâm*, I-III, Beyrut, 1351/1933.

el-Ahtal (Gayyâs b. Gavs), *Dîvân*, nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn, Beyrut, 1414/1994.

- Amr b. Kulsûm, *Dîvân*, nşr. İmîl Bedî' Ya'kûb, Beyrut, 1416/1996.
- Antera b. Şeddâd, *Dîvân*, nşr. Muhammed Sa'îd Mevlevî, Kahire, 1390/1970.
- el-A'şâ el-Kebîr (Meymûn b. Kays), *Dîvân*, nşr. Muhammed Huseyn, Mısır, tsz.
- Bâdiye Huseyn Haydar, *el-Hamr fi'l-hayâti'l-câhiliyye ve fi's-şî'ri'l-câhilî*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Beyrut Amerikan Üniversitesi, Haziran, 1986.
- el-Bağdâdî (Abdulkâdir b. Omer), *Hizânetu'l-edeb ve lubbu lubâbi lisâni'l-Arab*, I-XIII, nşr. Abdusselâm Hârûn, Kahire, 1409/1989.
- el-Câhiz (Ebû Osmân Amr b. Bahr), *et-Tâc fi ahlâki'l-mulûk*, nşr. Ahmed Zekî Bâşâ, Kahire, 1332/1913.
- ed-Demîrî (Kemâluddîn Muhammed b. Mûsâ), *Hayâtu'l-hayavâni'l-kubrâ*, I-II, Kahire, 1389.
- Dîvânu'l-Huzeliyyîn*, I-III, nşr. Ahmed ez-Zeyn, Kahire, 1995.
- Ebû Mihcen es-Sekafî (Amr b. Hubayb), *Dîvân*, Şerh: Ebû Hilâl el-Hasan b. Abdillâh b. Sehl, Mısır, tsz.
- Ebû Nuvâs (el-Hasan b. Hânî), *Dîvân*, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.
- Evs b. Hacer, *Dîvân*, nşr. Muhammed Yûsuf Necm, Beyrut, 1400/1980.
- Hassân b. Sâbit, *Dîvân*, Beyrut, tsz.
- İbn Abdirabbihî (Ahmed b. Muhammed), *el-Ikdu'l-ferîd*, I-IX, nşr. Muhammed Mufîd Kumeyha, Beyrut, 1404/1983.
- , *Dîvân*, nşr. Muhammed et-Tuncî, Beyrut, 1414/1993.
- İbn Ebî'd-Dünyâ (Abdullâh b. Muhammed), *Kura'd-dayf*, I-V, nşr. Abdullâh b. Hamed el-Mansûr, Riyâd, 1997.
- İbnu'l-Esîr (Izzuddîn Ebu'l-Hasan Ali), *Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, I-V, Tahran, tsz.
- İbn Hacer (Şihâbuddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. 'Ali), *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, I-IV, Mısır, 1328.
- İbn Hamdûn (Muhammed b. el-Hasan), *et-Tezkiratu'l-hamdûniyye*, I-X, nşr. İhsân Abbâs-Bekr Abbâs, Beyrut, 1996.

- İbnu'l-Mu'tez (Abdullâh b. el-Mu'tez b. el-Mutevekkil), *Dîvân*, nşr. Kerem el-Bustânî, Beyrut, tsz.
- İbnu'r-Rûmî, (Ebu'l-Hasan Ali b. el-Abbâs), *Dîvân*, I-II, şerh: Ahmed Hasan Sebec, Beyrut, 1423/202.
- , *Tabakâtu's-şu'arâ*, nşr. Abdussettâr Ahmed Ferrâc, Kahire, 1375/1956.
- İmruu'l-Kays, *Dîvân*, nşr. Abdurrahmân el-Mustâvî, Beyrut, 1425/2004.
- el-İrbilî (Bahâuddîn), *et-Tezkiratu'l-fahriyye*, nşr. Hâtim Sâlih ed-Dâmin, Dîmaşk, 1425/2004.
- el-İsfehânî (Ebu'l-Ferec Ali b. el-Huseyn), *el-Ağânî*, (el-Mektebetu's-şâmîle).
- el-Kâlî (Ebû Ali İsmâ'îl b. Kâsım), *el-Emâlî*, I-II, Beyrut, tsz.
- Kılıçlı, Mustafa, *Sadru'l-islam ve Emeviler Devrinde Gmâ*, Erzurum, 1993.
- el-Kuraşî (Abbâs el-Cuba'î), *Hamâsetu'l-Kuraşî*, Irak, tsz.
- el-Kutubî (Muhammed b. Şâkir), *Fevâtu'l-vefayât*, (el-Mektebetu's-şâmîle).
- el-Merzubânî (Muhammed b. İmrân), *Mu'cemu's-şu'arâ*, nşr. Abdussettâr Ahmed Ferrâc, Mısır, tsz.
- el-Muberrred (Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd), *el-Kâmil fi'l-luğa ve'l-edeb*, I-IV, nşr. Muhammed Ahmed ed-Dâlî, Beyrut, 1406/1986.
- en-Nevâcî (Şemsuddîn Muhammed b. el-Hasan), *Halbetu'l-kumeyt fi'l-edeb ve'n-nevâdir el-muta'allika bi'l-hamriyyât*, Bulak, 1276/1859.
- Neşvân el-Himyerî (Ebû Sa'îd), *el-Hûru'l-în*, nşr. Kemâl Mustafâ, Beyrut, 1985.
- en-Nuveyrî (Şihâbuddîn Ahmed b. Abdilvehhâb), *Nihayetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, I-XXXIII, nşr. Mufîd Kumeyha ve diğeri, Beyrut, 1424/2004.
- er-Râğîb el-İsfehânî (Huseyn b. Muhammed), *Muhâdarâtu'l-udebâ ve muhâverâtu's-şu'arâ ve'l-buleğâ*, I-IV, Beyrut, 1961.
- Sâmî el-Keyyâlî, *Hamr ve Şî'r*, Halep, 1963.
- es-Se'âlibî (Ebû Mansûr Abdulmelik), *Yetîmetu'd-dehr fi mehâsini ehli'l-asr*, I-V, nşr. Mufîd Muhammed Kumeyha, Beyrut, 1403/1983.

Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-arabî (el-Asru'l-islâmî)*, Kahire, 1963.

-----, *et-Tatavvur ve't-tecdîd fi's-şî'ri'l-umevî*, Kahire, 1952.

Tarafa b. el-Abd, *Dîvân*, nşr. Hamdû Tammâs, Beyrut, 1424/2003.

el-Ubeydî (Muhammed b. Abdirrahmân), *et-Tezkiratu's-sa'diyye fi'l-eş'ârî'l-arabiyye*, nşr. Abdullâh el-Cubûrî, Bağdat, 1391/1972.

Useyme el-Azm, *el-Muctema' fi'l-asri'l-Umevî*, Beyrut, 1996.

Yanık, Nevzat H., *Arap Şiirinde Tasvir*, Erzurum, 2010.